

Geloven wij in Globalisering?

Gesprekshandleiding
voor gemeente en
parochie

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
2	Wat is globalisering?	3
3	Gezichten van globalisering	6
4	De Millenniumdoelen	10
5	Kerken en globalisering	13
6	Globalisering in gemeente en parochie	15
7	Liturgie en globalisering	18
8	Bijbelse noties	30
9	Aan de slag met globalisering	33
10	Xplore the globe	39
11	Meer informatie	45
	Over Oikos	47

Colofon

Geloven wij in globalisering?
Gesprekshandleiding voor gemeente en parochie
Drs. C.M. Doelman-de Graaf
Uitgave: Stichting Oikos
Ontwerp omslag: In Ontwerp, Assen
Druk: Drukkerij de Pelmolen, Utrecht

Hoofdstuk 1

Inleiding

Christenen en kerken moeten zich bezinnen op de uitdaging waar globalisering ons voor stelt vanuit het perspectief van het geloof, en moeten daarom weerstand bieden tegen de eenzijdige overheersing door economische en culturele globalisering¹.

We leven in één wereld en maken deel uit van één globale economie. Dit wereldwijde economische systeem wordt bepaald door neoliberale regels, waarin het marktdenken centraal staat. Een deel van deze wereld kent een grote materiële welvaart, waarbij de keuzevrijheid om deel te nemen aan het economische, sociaal-culturele en politieke leven ongekend groot is. Een veel groter deel van deze wereld leeft ondanks de beloften van de neoliberale economie nog steeds in armoede, lijdt honger, heeft nauwelijks toegang tot onderwijs en gezondheidszorg en is uitgesloten van mogelijkheden om te participeren in ontwikkeling.

Bezinning

Kerken uit het Zuiden die geconfronteerd worden met het lijden als gevolg van het heersende economische systeem doen al geruime tijd een dringend beroep op de kerken in het Noorden. Zij vragen hun broeders en zusters om zich te bezinnen op de huidige wereldorde en te zoeken naar een antwoord op het heersende neoliberale systeem dat mensen dichtbij en ver weg uitsluit van een goed en waardig leven. In de loop der jaren zijn er verschillende documenten verschenen over oorzaken en gevolgen van globalisering en over de taak en de rol van de kerken daarin. Op de één of andere manier bereiken de uitkomsten van deze discussies het brede kerkelijke publiek in de gemeenten en parochies in Nederland niet en wordt het debat niet gevolgd door een zelfde soort bezinning. Soms is er verlegenheid met de oproep van onze broeders en zusters uit het Zuiden. Wat moeten wij met deze oproep? Voelen wij ons aangesproken? Maar, kunnen wij stil blijven zitten wanneer onze zusters en broeders lijden? Zijn wij niet allen leden van één lichaam en wanneer één lid lijdt, lijden dan niet alle leden mee (1 Korintiërs 12)?

Oikos is al geruime tijd betrokken bij de kerkelijke bezinning op globalisering en werkt daarbij veel met kerken en oecumenische organisaties samen. De afgelopen jaren heeft Oikos diverse activiteiten ontplooid op het terrein van (economische) globalisering. Zo is bijvoorbeeld in 2005 de conferentie 'Globalisering, een agenda voor kerk en theologie' georganiseerd en zijn er diverse publicaties verschenen². Ook deze gesprekshandleiding maakt daarvan deel uit. De ervaring van Oikos is dat enerzijds bij veel mensen de wens en de behoefte bestaat om met elkaar binnen de gemeente en parochie van gedachten te wisselen over de onderwerpen die verband houden met globalisering maar dat het anderzijds niet eenvoudig is de thematiek van globalisering aan de orde te stellen.

Ondersteuning

Deze gesprekshandleiding is bedoeld voor mensen die in globalisering een belangrijke problematiek zien, maar niet weten op welke manier die binnen de gemeente en parochie aan de orde kan worden gesteld. De handleiding wil ondersteuning bieden bij het op gang brengen van een gesprek, een bezinning over de invloed van de wereldeconomie op ons leven en de keuzen die we maken. Globalisering is een thematiek die in de eerste plaats moet leiden tot bezinning en pas daarna tot een actie. Het gaat daarbij over vragen als: op welke manieren raakt globalisering ons bestaan? In consumptie, in ons werk, in onze levensstijl? Wat maken we zelf mee aan economisering van het leven? Is dat een noodlot of kunnen we daar invloed op uitoefenen? Als we constateren dat we problemen hebben met bepaalde zaken, wat doen we dan om die te veranderen, en wat hindert ons daarin? Welke wegen biedt ons dagelijks bestaan ons om andere keuzen te maken? Hoe kunnen we elkaar daarbij helpen (in denken en handelen)? Wat kunnen we als gemeente en parochie doen en wat als kerken gezamenlijk? Hoewel een dergelijke bezinning niet eenvoudig is, zal dit uiteindelijk veel dieper grijpen dan allerlei losstaande acties. Uiteindelijk kan het via dit gesprek wel komen tot acties, maar die zijn afhankelijk van de richting waarin het gesprek zal gaan.

Opzet

Deze handleiding omvat twee delen. De hoofdstukken 2 tot en met 5 gaan in op wat globalisering is en hoe kerken daarbij betrokken zijn. De gespreksvragen aan het eind van ieder hoofdstuk zijn bedoeld om meer greep te krijgen op dit veelomvattende onderwerp. U kunt ze met anderen bespreken. De hoofdstukken 6 tot en met 11 vormen een uitwerking van de voorgaande hoofdstukken en omvatten suggesties, ideeën en handvatten om het gesprek over globalisering in parochie en gemeente aan te gaan.

Hoofdstuk 2 biedt enige achtergrondinformatie over wat globalisering is en welke kansen en bedreigingen glo-

balisering heeft. Hoofdstuk 3 gaat daarop verder in door verschillende kanten van globalisering te belichten, waarbij de nadruk ligt op de negatieve gevolgen daarvan. De Millenniumdoelen, die beogen dat de wereldwijde armoede in 2015 is gehalveerd, staan in hoofdstuk 4 centraal. In hoofdstuk 5 wordt kort de wereldwijde bezinning binnen de kerken en oecumenische verbanden op de gevolgen van economische globalisering belicht en wordt een aanzet tot bezinning binnen gemeente en parochie gegeven. De kritiek vanuit het Zuiden en wat wij daarmee kunnen staat centraal.

Hoofdstuk 6 geeft aanzetten om de gemeente en parochie tot deelname te bewegen en te participeren in een beweging die een globalisering met een menselijker gezicht voorstaat. In hoofdstuk 7 wordt het thema globalisering gekoppeld aan enige suggesties voor de liturgie en bezinning. Er is een aantal bijpassende bijbelgedeelten, gebeden, liederen en teksten opgenomen. Hoofdstuk 8 behandelt een aantal bijbelse noties rond thema's als economie, omgaan met geld, rijk en arm en globalisering. Hoofdstuk 9 bevat een aantal suggesties voor werkvormen zoals verwerkingen rondom teksten, beeldvorming, uitwisseling en creatieve verwerkingen. Onder de titel 'Xplore the globe' biedt hoofdstuk 10 een aantal suggesties en werkvormen om met jongeren – catechese, jongerengroepen, jongerenkerk – aan de slag te gaan. Tot slot zijn in hoofdstuk 11 literatuurverwijzingen, audiovisueel materiaal en websites opgenomen.

Oikos

Utrecht, september 2005

Noten

- 1 Aanbeveling om globalisering een centraal aandachtspunt in het werk van de Wereldraad van Kerken te maken. Harare, 1998.
- 2 Deze conferentie vond plaats op 31 maart 2005 in de Janskerk te Utrecht en werd georganiseerd door Oikos in samenwerking met diverse theologische faculteiten. De publicaties zijn onder andere 'Uitsluitend Participatie' door Greetje Witte-Rang en Hielke Wolters, 'Economie van de eerbied' door Dr. Roelf Haan en het verslag van de conferentie (zie hoofdstuk 11 voor gegevens).

Wat is globalisering?

We leven in een wereld die snel verandert. Wereldwijd komen mensen steeds meer met elkaar in verbinding te staan. Vaak wordt de huidige tijd 'het tijdperk van globalisering' genoemd. Onze maatschappij krijgt steeds meer een mondiaal karakter, afstanden worden kleiner en multiculturele samenlevingen ontstaan. Met globalisering, ook wel mondialisering genoemd, hebben we allemaal te maken: in de winkels vinden we producten uit de hele wereld, internet maakt communicatie met familie en vrienden aan de andere kant van de wereld eenvoudig en snel, vliegverbindingen stellen ons in staat om binnen een dag verre bestemmingen te bereiken en de televisie brengt het wereldnieuws rechtstreeks in onze huiskamer. De ontwikkelingen gaan zo snel en omvatten zoveel terreinen van ons leven, dat de vraag of we wel op de juiste weg zijn nauwelijks wordt gesteld. Toch ervaren velen, ook in ons land, gevoelens van onbehagen bij sommige uitingen en effecten van globalisering.

Definitie

Er zijn heel wat definities van globalisering. Een belangrijke reden daarvoor is dat globalisering veel gezichten heeft en verschillende aspecten omvat die vaak aan elkaar gerelateerd zijn. Letterlijk betekent globalisering 'verspreid raken over de hele wereld' waarbij mensen wereldwijd steeds meer met elkaar in verbinding komen te staan. Ook gebeurt dit steeds sneller. Deze verbinding met elkaar vindt niet alleen op economisch gebied plaats, maar globalisering voltrekt zich ook op politiek, sociaal en cultureel gebied. Vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw is het globaliseringproces enorm versneld door nieuwe ontwikkelingen op het terrein van de informatietechnologie, zoals het internet.

Kenmerken van economische globalisering

Hoewel de wereldwijde economische verbondenheid zich al tijdens de koloniale periode sterk ontwikkelde, is de economische globalisering in onze tijd geïntensiveerd in het neoliberale marktdenken. Dit marktdenken heeft na de val van de Berlijnse muur en het failliet van het communistische systeem vrij spel gekregen. De ideologie van de vrije concurrentie, de vrije markt en een terugtrekkende overheid heeft nu de overhand. De economische beleidsmakers en politici laten zich steeds meer leiden door de financiële markten, waarin winst en aandeelhoudersbelangen de boventoon voeren. Dit gaat ten koste van mens en milieu. Steeds meer landen en regio's worden betrokken in de internationale handel. De hoeveelheid goederen en diensten die de wereld rondgaat, was nog nooit zo groot. Bedrijven (veelal multinationals) vestigen zich op de meest gunstige locatie op de wereld op zoek naar winst.

De huidige globalisering kenmerkt zich ook door de ongekennde groei van de virtuele kapitaalmarkt. De financiële centra van New York, Londen, Tokio en Singapore zijn op een geavanceerde wijze met elkaar verbonden en via een druk op de knop kunnen binnen een paar seconden grote sommen geld, flietskapitaal, van de ene naar de andere kant van de wereld worden overgemaakt om te profiteren van de koersverschillen op verschillende plaatsen. De totale omvang van deze handel in geld en geldproducten (zoals opties) is nu al twintig keer zo groot als de omvang van de handel in goederen en diensten. Geld is handelswaar geworden waaraan veel valt te verdienen. Voor banken is de handel in geld de belangrijkste inkomstenbron geworden.

De huidige economische globalisering speelt zich voornamelijk af tussen de rijke westerse landen onderling, en tussen de rijke landen en de groeiemarkten in Azië zoals China, Korea en Singapore. Sub-Sahara Afrika is vrijwel afgesloten van de economische bedrijvigheid op wereldschaal. Slechts 20 procent van de wereldbevolking profiteert van 82 procent van de totale handel en 68 procent van de buitenlandse directe investeringen. De onderste 20 procent van de wereldbevolking moet het met 1 procent doen.

Een centrale vraag is of die ongelijkheid inherent is aan de economische groei of dat uiteindelijk alle mensen ervan kunnen profiteren. De beleidsmakers en politici, die in het neoliberale model van economische groei geloven, zijn ervan overtuigd dat dit de enige weg naar welvaart voor iedereen is. Critici twijfelen hieraan en wijzen erop dat met de economische groei juist de kloof tussen arm en rijk toeneemt. Miljoenen mensen leven in erbarmelijke omstandigheden. Uitgesloten van de wereldwijde economische ontwikkeling, zonder dat er zicht is op enige verbetering van hun levensomstandigheden. Ook in relatieve zin nemen de verschillen dusdanig toe, dat dit voor velen niet acceptabel is.

Harde 'globale' cijfers over ongelijkheid

- De 200 rijkste mensen op aarde bezitten net zo veel als de 2 miljard armsten bij elkaar.
- In 2004 werd wereldwijd 844 miljard dollar aan bewapening uitgegeven. Het aandeel van de VS daarin was 47 pro-

cent.

- De totale rente en aflossing van de ontwikkelingslanden is jaarlijks 170 miljard dollar. In 2004 ontvingen ontwikkelingslanden 78,6 miljard dollar aan ontwikkelingshulp.
- Het kost 80 miljard dollar per jaar om alle mensen tot een inkomen van 1 dollar per dag te brengen én ze basisonderwijs en gezondheidszorg te geven. Medische zorg kost voor alle mensen 6 miljard dollar en schoon drinkwater 12 miljard dollar.
- Voor iedere hulpdollar, raken arme landen er 2 kwijt door handelsbelemmeringen. Dat kost hen zo'n 100 miljard dollar per jaar.
- Als het aandeel van Afrika, Oost- en Zuid-Azië en Latijns-Amerika in de wereldhandel met maar 1 procent stijgt, komen ongeveer 128 miljoen mensen boven de armoedegrens uit.
- Als het aandeel van Afrika in de wereldhandel met 1 procent stijgt, levert dat het continent 70 miljard dollar op. Vijf keer meer dan dat het aan hulp ontvangt
- Ongeveer 30 procent van de fabrieksarbeiders is vrouw. Zij verdienen 25 procent minder dan hun mannelijke collega's. Per dag sterven er 30.000 mensen ten gevolge van de huidige globale economie aan honger, dorst en vermijdbare ziekten.
- Een Nike-arbeider in Vietnam verdient \$ 1,60 per dag, drie maaltijden kosten \$ 2,10 per dag.

Kenmerken van politieke globalisering

De onderlinge politieke afhankelijkheid uit vroegere perioden is vervangen door een nieuwe onderlinge verbondenheid door de oprichting van internationale organisaties zoals de Verenigde Naties, de Wereldbank, het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldhandelsorganisatie (WTO). Deze instellingen hebben zich de laatste zestig jaar ontwikkeld, in dezelfde periode waarin veel landen politiek onafhankelijk werden. In het beleid van veel van deze organisaties gaat het neoliberale marktdenken een steeds grotere rol spelen, waarbij de ontwikkeling van de vrije markt en privatisering worden ondersteund. Wetten en regels die belangrijk zijn voor de economische en sociale ontwikkeling van een land worden steeds vaker door internationale instanties gemaakt in plaats van nationale instanties. De oude sociale systemen, zoals de natiestaten, raken daardoor hun prominente positie kwijt. Ook in Europa zien we dit gebeuren.

De waarneming dat veel mensen tussen wal en schip vallen, draagt ertoe bij dat er zorgen zijn over deze ontwikkelingen. Is het zo dat groepen mensen bij voorbaat uitgesloten zijn van deelname aan ontwikkeling of profiteert uiteindelijk iedereen van het neoliberale beleid van deze internationale organisaties? Zijn deze instellingen te bewegen tot andere beleidsvormen en hoe ziet dat er dan uit? Welke alternatieven zijn er om de natuur te behouden en globalisering een menselijker gezicht te geven? En hoe aanvaardbaar zijn deze alternatieven?

Kenmerken van sociale en culturele globalisering

Wereldwijd neemt de menselijke interactie toe. Door reizen en migratie komen mensen met elkaar in contact en beïnvloeden ze elkaar. Normen, waarden en gewoonten van verschillende culturen vermengen. Dat kan ook leiden tot botsingen of conflicten. De terroristen van Al Qaeda strijden vooral tegen de Westerse invloeden, maar maken ook gebruik van de mogelijkheden die globalisering hen biedt, zoals internet en vliegverbindingen. Deze sociale en culturele aspecten van globalisering zijn met name door de nieuwe communicatietechnologie en media sterk geïntensiveerd. Internet en televisie zorgen voor een constante stroom informatie, waarbij de invloed van commerciële mediabedrijven groot is. Hoewel we beelden van over de hele wereld zien, promoten zij met name de Westerse cultuur en normen en waarden. De economie speelt daarin veelal een belangrijke aansturende rol. Zo worden bijvoorbeeld wereldwijd jeans gedragen en is tot in de verste uithoeken coca cola te krijgen, terwijl lokale kledinggewoonten en lokaal geproduceerde dranken geen status meer lijken te hebben.

De vragen die deze ontwikkelingen oproepen zijn: Worden culturen onder de voet gelopen? Zullen lokale en regionale gewoonten, tradities en bestaanswijzen verdwijnen? Wie profiteert hiervan en wie ondervindt er schade van? Gaat sociale en culturele globalisering ten koste van de verscheidenheid? Heeft de toenemende uniformiteit door de verspreiding van enkele goederen of waarden over de hele wereld een meerwaarde?

Bruto Nationaal Geluk

Bhutan is het enige land ter wereld dat het Bruto Nationaal Geluk als uitgangspunt neemt in plaats van het Bruto Nationaal Product. Dit houdt in dat men in Bhutan niet alleen kijkt naar economische ontwikkeling, maar ook rekening houdt met andere dingen, zoals het behoud van de cultuur en het milieu.

Het concept van Bruto Nationaal Geluk heeft als doel elke inwoner van Bhutan gelukkig te maken. BNG is belangrijker dan BNP. De koning heeft verklaard dat de regering zich ten eerste als doel heeft gesteld om het geluk van de bevolking te verhogen. Dit vindt plaats door middel van de volgende strategieën:

1. zelfredzaamheid – niet afhankelijk zijn van anderen;
2. investeren in mensen – onderwijs;
3. cultuurbehoud – balans tussen economische en culturele ontwikkeling;
4. milieubehoud – balans tussen economische en ecologische ontwikkeling.

Phurpa Lhamo, deelneemster aan OikosXchange, een uitwisselingsprogramma tussen Bhutan en Nederland

Een netwerkmaatschappij

De wereld is met name door de mogelijkheden van de informatietechnologie ingrijpend veranderd. De wereldwijde politieke, economische, sociale en culturele verbondenheid is sterker dan ooit. Een strak onderscheid valt niet te maken, aangezien ze elkaar aanvullen en versterken. Daardoor is het niet eenvoudig om een specifiek machtscentrum aan te wijzen die dé ontwerper en heerser van globalisering is. Hoewel sommigen het wel als een 'empire' of 'kwade macht' beschouwen, spreken we liever van een netwerkmaatschappij. Macht wordt ontleend aan de mate waarin men in staat is zich toegang te verwerven tot verschillende uiteenlopende netwerken. Mensen die deel kunnen nemen aan de netwerkmaatschappij genieten de voordelen. Mensen die daaraan niet kunnen deelnemen raken uitgesloten.

Kansen en bedreigingen

Enerzijds zien we dat de wereldwijde netwerkeconomie gekenmerkt wordt door een grote flexibiliteit, waarin veel mensen een grote materiële rijkdom genieten en een grote mate van keuzevrijheid hebben. Op wereldschaal gezien behoren de Nederlanders hiertoe. Anderzijds zien we, ook in ons land, dat het economische systeem weinig respect voor grenzen en tradities heeft en dat een toenemende sociale fragmentering op allerlei niveaus optreedt. Oude regionale bindingen verliezen van interessantere internationale allianties, door flexibilisering staat de relatie werkgever en werknemer onder druk, gezinnen worden in hun stabiliteit bedreigd door uiteenlopende werkroosters van gezinsleden en migratie, de massamedia worden gesplitst in deelpakketten voor doelgroepen en richten zich voornamelijk op jongeren.

De toegang tot onderwijs, maar vooral de nieuwe informatiestromen bieden echter ook kansen aan groepen die uitgesloten dreigden te raken. Groepen en individuen kunnen zichzelf van onderdrukkende culturen en structuren te bevrijden. Dit kan gelden voor traditionele structuren die als onderdrukkend worden ervaren, bijvoorbeeld door vrouwen of inheemse groepen. Maar het kan ook gelden voor gemeenschappen die met traditionele productiewijzen in hun levensonderhoud voorzien en die dezelfde moderne technologie die hun bestaan bedreigt, gebruiken om hun stem te verheffen. Zo kan bijvoorbeeld via internet de stem worden gehoord van degenen die uitgesloten worden van deelname aan ontwikkeling. Er kan een platform geboden worden aan mensen en instituten, waaronder kerken, die juist een tegengeluid willen laten horen tegen de eenzijdige economische globalisering. Op die manier kan er krachtig worden opgetreden tegen uitsluiting dankzij de moderne informatietechnologie die boodschappen wereldwijd en snel verspreidt.

Gespreksvragen

- 1 Lees de vragen beschreven in de gedeelten over de kenmerken van de economische, politieke en sociaal en culturele globalisering nog eens door. Welke antwoorden zou u op deze vragen geven?
- 2 Het heersende economische denken gaat uit van 'groei'.
  - Zijn er ook grenzen aan de groei? Zo ja, welke?
  - Aan welke voorwaarden zou economische groei volgens u moeten voldoen?
  - Wat zijn de gevolgen van een andere manier van denken over 'groei'?
- 3 Wat vindt u van het begrip Bruto Nationaal Geluk? Hoe zou u BNG willen meten? Denkt u dat mannen en vrouwen, mensen hier en elders of jongeren en ouderen, verschillen in wat BNG voor hen inhoudt?
- 4 Bhutan is een land dat zich sinds de jaren vijftig van de vorige eeuw enigszins openstelt voor contacten met de buitenwereld (reizen, toerisme, media, internet). Pas in 1999 is de televisie in het land geïntroduceerd.
  - In hoeverre denkt u dat zij hun traditionele levenswijsheden en hun uitgestrekte tropische bossen zullen kunnen behouden?
  - Onder welke voorwaarden?
- 5 De wereldwijde politieke, economische, sociale en culturele verbondenheid wordt ook wel beschreven als een netwerkmaatschappij.
  - Herkent u het beeld van een netwerkmaatschappij? Kunt u daarvan voorbeelden noemen en aangeven bij wie de 'macht' ligt?
  - Welke netwerken kunt u onderscheiden? Aan welke netwerken neemt u zelf deel?

Gezichten van globalisering

Niet ieder mens is op eenzelfde wijze betrokken bij globalisering. Het blijkt dat overal maar een klein deel van de wereldbevolking profiteert van globalisering en het materieel beter heeft dan voorheen. Op het eerste gezicht lijkt economische globalisering de rijken vooral voordelen te bieden. Lagere prijzen, meer goederen, meer reismogelijkheden, meer communicatiemogelijkheden, grotere toegang tot informatie door het gebruik van het internet en dergelijke dragen ertoe bij dat rijkere mensen meestal positief oordelen over globalisering. Wel zijn er bij verschillende van deze effecten vraagtekens te zetten: want meer reizen leidt tot een grotere aantasting van het milieu en lage prijzen kunnen het gevolg zijn van uitbuiting van mens en/of milieu. Zo heeft de eenzijdige aandacht voor de economie, voor economische waarden en voor rendement uiteindelijk voor iedereen, rijk of arm, nadelige gevolgen. Dat neemt niet weg dat de negatieve gevolgen voor de armen vele malen ingrijpender zijn dan voor de rijken. Het kan voor hen zelfs een kwestie van leven en dood zijn.

Miljoenenwinsten en armoede

In Nederland en Europa zijn de gevolgen van het neoliberale denken steeds duidelijker merkbaar. De leidende principes zijn privatisering, vrije marktwerking en zelfredzaamheid. In de media zijn steeds vaker berichten te vinden die een illustratie zijn van het neoliberale denken in Nederland. Ondanks een kwartaalwinst van 1,9 miljard euro bij moederbedrijf ING moeten binnen twee jaar duizend banen weg bij de Nationale Nederlanden. Volgens ING is dat nodig om de economische basis van de ING te verstevigen en haar concurrentiepositie te versterken. Topmanagers van bijvoorbeeld Essent en Nuon blijken enorme bonussen op te strijken omdat dit de internationale norm zou zijn. Ziekenhuizen en zorginstellingen moeten leren onderling te concurreren om zo hun kosten verder te drukken. Zorgverzekeraars bepalen vanuit het oogpunt van de markt steeds vaker naar welke arts of specialist de patiënt mag en hoeveel medische behandelingen deze vergoed krijgt – ongeacht de medische noodzaak. Ontwikkelingsorganisaties moeten in de toekomst een kwart van hun inkomsten zelf ophoesten, zodat ze moeten concurreren om de gunst van de potentiële gevers op de toch al krappe charitatieve markt. De supermarktoorlog lijkt in eerste instantie gunstig voor de consument, maar hij gaat uiteindelijk ten koste van de kleine supermarkten en de producent. Ondertussen kloppen mensen steeds vaker bij de kerk aan voor financiële hulp en komen er steeds meer voedselbanken in Nederland bij.

Onderzoek financiële steunverlening diaconie¹

Kerken springen steeds vaker financieel bij om mensen te helpen. Dat blijkt uit een onderzoek van Kerkinactie naar de financiële hulpverlening door de diaconieën. Ongeveer driekwart van de bijna 2200 diaconieën geeft hulp door middel van giften of verstrekt (ook) leningen aan mensen die financieel in de problemen zijn geraakt. Daarnaast geven diaconieën materiële hulp in de vorm van voedsel of kleren, helpt de diaconie mensen bij het invullen van formulieren of begeleidt zij mensen naar instanties. Het zijn met name mensen zonder betaald werk, alleenstaande ouders met kinderen, asielzoekers, mensen met een chronische ziekte of handicap en ouderen die aankloppen bij de diaconie. Het soort problemen waar deze groepen het meest mee te maken hebben, zijn schuldenproblemen, een langdurig laag inkomen, stijging van de vaste lasten, onvoorziene hoge uitgaven of financiële tegenvallers. In 2004 ontving een diaconie gemiddeld 6 aanvragen voor financiële hulp. Dit is op basis van exacte cijfers. De geschatte aantallen zijn vele malen hoger. In totaal gaat het om bijna 8.000 mensen die daadwerkelijk diaconale ondersteuning kregen. Per diaconie wordt gemiddeld € 3.174,- besteed aan financiële hulpverlening.

De tweedeling in de samenleving groeit, tussen mensen met en zonder betaald werk, tussen hoog- en laagbetaalden, tussen mensen die gemakkelijk schakelen tussen de netwerken en mensen die door te geringe opleiding of sociale positie geïsoleerd en afhankelijk zijn. De heersende ideologie is dat mensen hun financieel succes aan eigen verdienste te danken hebben en daarmee dat wie niet mee kan in die economische race, dat aan zichzelf te wijten heeft.

Globalisering en armoede

Er is een sterk verband tussen het huidige globaliseringproces en de verarming in grote delen van de wereld, zoals in Afrika. Dat heeft onder andere te maken met het feit dat in de wereldeconomie de belangen van de arme landen systematisch onvoldoende aan bod komen. Tegelijkertijd moeten arme landen, willen ze in aanmerking komen voor handel, hulp en schuldvermindering, zich wel richten naar de voorwaarden die rijke landen en de internationale instellingen aan hun politiek en economisch beleid stellen. Landen die in aanmerking willen komen voor nieuwe leningen of schuldkwijtschelding moeten hun economie liberaliseren. Dat houdt in

dat schuldenlanden geforceerd hun uitvoer moeten vergroten en hun invoer moeten afremmen, onder meer door de waarde van hun eigen munt te verminderen en tegelijkertijd de overheidsuitgaven in te krimpen en door hun markten open te gooien. Over het hoofd wordt gezien dat zo'n exportpolitiek van meerdere arme landen tegelijkertijd, tot gevolg heeft dat de prijzen van hun exportproducten verder dalen. De schuldenlast wordt dan ook niet lager, eerder hoger.

Hoewel in veel landen de armoede in absolute cijfers is afgenomen, is het aantal mensen dat van minder dan één dollar per dag moet leven in grote delen van de wereld toegenomen. Ook blijkt dat de kloof tussen arm en rijk nog steeds groeit. In vergelijking met de jaren zestig is de kloof tussen de twintig armste en twintig rijkste landen tweeëneenhalf keer groter geworden. Niet alleen tussen, maar ook binnen landen is de inkomensongelijkheid sterk toegenomen.

De bittere smaak van armoede²

De Turkse economie groeit als kool. Maar tegelijk is de armoede gestegen: rijken zijn rijker geworden, armen armer. En dat smaakt bitter.

Uit recente cijfers van de Wereldbank blijkt dat Turkije de vijftienvijftigste plaats van de wereld inneemt als het gaat om de ongelijke verdeling van rijkdommen.

Necati Mihci, veertiger, vader van twee kinderen en sinds vorig jaar ontslagen bij de drukkerij waar hij werkte, vertelt: "Mijn baas heeft een jeep gekocht voor zijn dochter. Het gaat goed met hem en het bedrijf. Toen hij een nieuwe drukmachine uit Duitsland liet komen, moesten zeven werknemers weg. Ik was een van hen."

Het verhaal van Mihci toont de paradox van de economische groei: winstmakende bedrijven investeren in modernere machines waardoor minder behoefte ontstaat aan personeel. De werkloosheid neemt derhalve juist tijdens de 'goede' periode van economische groei toe.

De ontslagen Turk maakt een wijds gebaar in de kelder van het flatgebouw waar hij met zijn gezin woont: "Je ziet hoe vochtig het hier is. Als ik niet snel een baan heb moeten we hier blijven wonen. Binnen een paar jaar is het gedaan met onze gezondheid."

Privatisering

In veel landen heeft een ingrijpende privatiseringsgolf belangrijke publieke bedrijven – zoals openbaarvervoersbedrijven en bedrijven die zorgen voor gas, water en elektriciteit – onder 'de tucht van de markt' gebracht. De belofte was dat dit zou leiden tot een betere dienstverlening tegen lagere kosten. Maar het heeft in veel gevallen eerder geleid tot flinke deuken in de stabiliteit en continuïteit van bedrijven, en daarmee tot aantasting van de kwaliteit van de dienstverlening. Voorbeelden in Nederland zijn de privatisering van de KPN en de Nederlandse Spoorwegen.

Ook in ontwikkelingslanden speelt privatisering, vaak onder druk van internationale instellingen, een grote rol. Als voorwaarden voor leningen of schuldverlichting van het IMF bijvoorbeeld gelden veelal een verdere liberalisering van de economie, privatisering van de water- en elektriciteitsvoorzieningen en bezuinigingen op de publieke uitgaven. In veel arme landen is daardoor de liberalisering van de economie en de privatisering van de water- en elektriciteitsvoorziening verder gevorderd dan in rijke landen. Effecten zijn onder andere een vermindering van de dienstverlening en een verhoging van de prijzen. Door bezuinigingen op de publieke uitgaven kunnen regeringen minder uitgeven aan basisvoorzieningen als gezondheidszorg en onderwijs. Vooral in Afrika zijn de gevolgen hiervan dramatisch. Veel armen zijn door de gestegen prijzen niet in staat de kosten op te brengen en hebben daardoor geen toegang meer tot de verschillende voorzieningen. Zij zien tegelijkertijd scholen en ziekenhuizen sluiten. De tweedeling in de samenleving neemt schrijnende proporties aan.

Eerlijke handel?

De internationale handel is momenteel één van de sterkst bindende elementen tussen mensen en een bron van ongekende welvaart. Tegelijkertijd blijven miljoenen van 's werelds armste mensen uitgesloten omdat arme landen geen of nauwelijks toegang tot de markt hebben en doordat Europa en de VS hun eigen markten nog steeds beschermen en door exportsubsidies de internationale handel verstoren. De internationale handel kan landen, die veel grondstoffen in de bodem hebben die ze kunnen exporteren, een extra welvaartsgroei brengen. Maar wanneer de rijke landen voor hun eigen groei de grondstoffenprijzen zo laag mogelijk houden, wordt de ontwikkeling van de arme landen juist belemmerd. Doordat deze landen, groepen en personen nauwelijks macht hebben, hebben zij minder kans om deze ontwikkeling te beïnvloeden.

Zuivel in Jamaica

Jamaica kent tot de jaren negentig een bloeiende melkveehouderijsector. In 1992 opent het land haar markt voor zuivelimporten – een voorwaarde die de Wereldbank stelt voor een lening. Vanaf dat moment stroomt Europees melkpoeder het land binnen. Dat gebeurt niet omdat Europa zo'n goedkope zuivelproducent is. Wel omdat het een miljardenbudget

heeft voor de exportsubsidies op melkproducten. Al snel worden Jamaicaanse boeren weggeconcurrerd. Regelmatig moeten zij verse melk weggooien omdat er geen afzet voor is. Inmiddels is er van de melkveehouderij in Jamaica weinig meer over.

Zuivere koffie?

Sinds het jaar 2000 is de prijs die koffieboeren ontvangen met vijftig procent gedaald. Al veel langer kost het verbouwen van koffie meer dan het oplevert. 25 miljoen koffieboeren in Afrika, Azië en Latijns-Amerika lijden verlies, zijn gedwongen hun kinderen van school te halen en kunnen geen gezond voedsel meer kopen of een dokter betalen. Multinationals als Nestlé en Sara Lee/Douwe Egberts behalen echter winstmarges tussen 17 en 26 procent. Wat voor koffie geldt, gaat ook op voor thee, katoen, suiker, rubber, textiel en vele andere producten. Van de luxe sportschoenen, modieuze spijkerbroeken of prachtige rokken waarvoor wij in Nederland met gemak meer dan 70 euro betalen, krijgt de maker 1 of 2 euro. Te weinig om van te leven.

Recht op gezondheid?

Jaarlijks sterven acht miljoen mensen aan infecties aan de luchtwegen, diarree, tuberculose en malaria, terwijl slechts één procent van het onderzoeksbudget in de wereldgezondheidszorg aan deze ziekten wordt besteed. Daarnaast vormt HIV/aids een ernstige bedreiging voor de toekomst van veel samenlevingen in Afrika en in toenemende mate Azië. Mensen in ontwikkelingslanden hebben nauwelijks of geen toegang tot medicijnen, zoals aids-remmers. De octrooiwetgeving, die met name de rijke landen begunstigt, zorgt ervoor dat ze veel te duur zijn. De armen kunnen zich de medicijnen niet veroorloven en de overheden hebben onder andere door aanpassingsprogramma's nauwelijks de mogelijkheid om ze gratis te verstrekken. Veel landen onderhandelen met Westerse producenten over goedkope verstrekking van medicijnen. Andere landen, zoals Brazilië en India, hebben het heft in eigen hand genomen en produceren de medicijnen wél in eigen land, zo goedkoop mogelijk. In 2005 heeft India echter een wet aangenomen die het namaken van gepatenteerde medicijnen grotendeels verbiedt. Met deze wet komt India tegemoet aan de verplichtingen van de Wereldhandelsorganisatie. Maar omdat India één van de grootste producenten is van merkloze medicijnen tegen HIV/aids dreigen straks miljoenen mensen niet meer met goedkope aids-remmers behandeld te kunnen worden. Daarnaast blijkt dat het op de markt brengen van nieuwe medicijnen tegen al deze ziekten de farmaceutische industrie weinig op te leveren, waardoor zij nauwelijks bereid zijn te investeren in de ontwikkeling van nieuwe geneesmiddelen. Miljoenen arme mensen kunnen niet op tegen de miljarden dollars die de Westerse wereld bereid is te investeren in middeltjes tegen onder andere kaalheid, rimpels en impotentie. Overigens spelen multinationals soms ook een positieve rol in de verspreiding van medicijnen als aids-remmers onder hun werknemers in ontwikkelingslanden.

Schade aan natuur en milieu

De economische globalisering waarin het neoliberal denken centraal staat, heeft op alle terreinen een negatieve uitwerking op het milieu. De ideologie van de vrije markt heeft veel macht bij overheden weggehaald ten gunste van het bedrijfsleven, zodat overheden steeds minder mogelijkheden hebben regulerend op te treden ten aanzien van het milieu. Goedkope grootschalige productie hecht geen waarde aan de natuur. De schade aan natuur en milieu is op veel terreinen onherstelbaar. Biodiversiteit neemt af, de aarde warmt op, bossen verdwijnen en water raakt ernstig vervuild. Wereldwijd staan alles met elkaar in verband.

Er is echter een groot verschil in macht tussen landen in het Noorden en landen in het Zuiden. Daardoor hebben de rijke landen een onevenredig grote invloed op internationale onderhandelingen over handel, milieu en internationale kapitaalstromen. De grote vraag uit de rijke landen naar bepaalde producten kan leiden tot aantasting van het milieu in de arme landen, zoals de vernietiging van tropisch regenwoud om de rijke landen van tropisch hardhout te voorzien en om weidegronden te creëren voor runderen ten bate van de vleesvoorziening. Ook kunnen arme landen onder druk staan om op een milieuonvriendelijke manier landbouw te bedrijven voor de export. De inkomsten daaruit zijn hard nodig om de buitenlandse schulden af te lossen. Daarnaast zijn er bedrijven die hun activiteiten naar ontwikkelingslanden verplaatsen om de strakkere milieuvoorschriften in hun moederland te ontduiken. Door het toenemende vervoer van goederen over grote afstanden wordt het milieu aangetast.

Gelijke kansen?

Om de huidige situatie te begrijpen, kan het eerder geschetste beeld van de geglobaliseerde wereld als een netwerkmaatschappij hulp bieden. Een aanname van het neoliberale denken is dat door economische groei de armoede uiteindelijk zal verdwijnen en dat milieubedreigingen door technologische vernieuwingen zullen worden opgelost. De kern van al deze problemen is dat het wereldwijde netwerk niet zo goed werkt als veel liberale denkers beweren. De vooronderstelling van deze neoliberale denkers is dat de netwerkmaatschappij van nature horizontaal is. Dat betekent niet-hiërarchisch, open en met gelijke kansen voor iedereen. Dat is de theorie, maar

de praktijk van de globalisering is anders. In een wereld van ongelijkheid heeft niet ieder dezelfde kansen en heeft niet ieder dezelfde macht. De tekortkomingen van de economische globalisering zijn te fundamenteel om optimistisch te zijn over de toekomst. Met name wanneer het gaat over de groeiende kloof tussen arm en rijk en de uitsluiting van velen op het gebied van gezondheidszorg, onderwijs en werkgelegenheid. Het is duidelijk dat globalisering de verschillende gebieden op aarde verschillend beïnvloedt en dat met name de economisch zwakke en kwetsbare landen het meest te lijden hebben. Het is ook duidelijk dat vrouwen en kinderen meer te lijden hebben onder de negatieve aspecten van globalisering dan de mannen. Binnen de kerken, maar ook daarbuiten klinken daarom steeds meer protesten tegen deze globalisering die de kloof tussen rijk en arm groter maakt, mensen uitsluit en het milieu aantast.

Wereld Sociaal Forum

Sinds 2001 komen jaarlijks vele duizenden mensen bijeen op het Wereld Sociaal Forum. Het is een ontmoetingsplaats voor sociale bewegingen, netwerken, NGO's en andere maatschappelijke organisaties. Ook kerken zijn hier vertegenwoordigd. Hoewel het Wereld Sociaal Forum veelkleurig is, is gemeenschappelijk dat men protesteert tegen de huidige globalisering, het neoliberalisme en een wereld gedomineerd door geld of enige vorm van imperialisme. Het Wereld Sociaal Forum valt samen met het Wereld Economisch Forum in Davos, Zwitserland. Dat is niet toevallig. Op het Wereld Economisch Forum praten regeringsleiders en multinationals met elkaar en vormen met elkaar de sterkste lobbygroep voor het neoliberalisme en vrijhandel.

Het Wereld Sociaal Forum wil een tegenhanger van het Wereld Economisch Forum zijn, een plaats waar gedebatteerd en nagedacht wordt over alternatieven voor de huidige (economische) globalisering. Gestreefd wordt naar een andere, betere wereld waarin mensen solidair zijn met elkaar, waarin de universele rechten van de mens en de rechten van alle mannen en vrouwen in alle landen worden gerespecteerd, waarin oog is voor het milieu en die gegrondvest is in democratische internationale systemen en instellingen ten dienste van sociale gerechtigheid, gelijkheid en de soevereiniteit van mensen. Het Europees Sociaal Forum en het Nederlands Sociaal Forum vinden plaats in navolging van het Wereld Sociaal Forum.³

Dankzij globalisering kan het Wereld Sociaal Forum worden georganiseerd, door internet kan eenvoudig informatie worden uitgewisseld en het dubbelzinnige karakter van globalisering blijkt uit het feit dat door hevige concurrentie van luchtvaartmaatschappijen goedkope tickets kunnen worden verkregen.

Gespreksvragen

- 1 De gevolgen van het neoliberale denken zijn steeds duidelijker merkbaar.
  - Kunt u vanuit uw eigen ervaring een aantal voorbeelden daarvan noemen?
  - Wat ziet en merkt u van de groter wordende tweedeling in de samenleving?
  - Merkt u dat er vaker een beroep op de kerk wordt gedaan voor financiële steun?
- 2 Let gedurende een bepaalde periode op berichten in de krant, tijdschriften of het journal die voorbeelden zijn van 'uitsluiting', hier of elders in de wereld. Knip deze artikelen uit of maak er een aantekening van. Bespreek vervolgens deze berichten met elkaar:
  - Hoe zou u uitsluiting willen definiëren?
  - Wat zijn de oorzaken van uitsluiting?
  - Kunt u nog meer voorbeelden van uitsluiting (in uw eigen omgeving) noemen?
  - Wat kunnen wij zelf doen om mensen die worden uitgesloten in Nederland en elders te steunen en in te sluiten?
- 3 Besteedt in de supermarkt eens enige tijd om te kijken uit welke landen bepaalde producten komen. Hoe 'geglobaliseerd' is uw supermarkt?
- 4 Weet u waar uw kleding vandaan komt en onder welke omstandigheden deze kleding is geproduceerd?
- 5 Bereken hoe groot uw mondiale voetafdruk is of hoeveel CO₂ er per jaar in uw huishouden of kerkgebouw wordt geproduceerd. Uw mondiale voetafdruk is te berekenen via: www.voetenbank.nl. Op www.klimaatplan.nl zijn CO₂-wijzers te bestellen voor huishoudens en/of kerkgebouwen. Vergelijk de uitkomsten met de wereldgemiddelden en met de waarden van mensen in ontwikkelingslanden.
  - Wat valt u op?
  - In hoeverre zijn de uitkomsten verrassend voor u?

Noten

- 1 Bron: *Kerkebulletin* 12e jaargang, nummer 12 – 15 juni 2005
- 2 Fragmenten uit: 'De bittere smaak van armoede', Trouw, 7 mei 2005
- 3 Zie voor meer informatie: Wereld Sociaal Forum www.forumsocialmundial.org.br, Europees Sociaal Forum www.fse-esf.org en Nederlands Sociaal Forum www.sociaalforum.nl.

De Millenniumdoelen

In het jaar 2000 hebben de regeringsleiders van 189 landen een belofte gedaan: vóór 2015 moet de wereldwijde armoede zijn gehalveerd. Deze belofte is vertaald in acht afspraken, opgesteld door de Verenigde Naties. Dit zijn de Millenniumdoelen. Dat landen de armoede in de wereld willen aanpakken is niet nieuw. Toch zijn de Millenniumdoelen bijzonder. Want voor het eerst beloofden alle landen – arm en rijk – zich daarvoor in te zetten. Voor het eerst zijn er ook heel concrete, meetbare en tijdgebonden afspraken gemaakt. Hoewel er zeker kritiek mogelijk is – de doelen zijn te laag gesteld, het zijn slechts papieren doelen – zijn deze afspraken toch een lichtpuntje. Het geeft een beeld van hoe een menselijker gezicht van globalisering er uit kan zien. Als de doelen werkelijk bereikt zullen worden, zullen daarbij minder grote aantallen mensen uitgesloten zijn van deelname aan ontwikkeling.

Millenniumdoelen

1. *Uitbanning van extreme armoede en honger: het aantal mensen dat in extreme armoede leeft, moet in 2015 tenminste tot de helft zijn teruggebracht ten opzichte van 1990.*
2. *Realisering van universeel basisonderwijs: in 2015 moeten alle kinderen, zowel meisjes als jongens, in alle landen basisonderwijs volgen.*
3. *Bevordering van gendergelijkheid en empowerment van vrouwen: gendergelijkheid en empowerment van vrouwen moet worden gerealiseerd, onder meer door gelijke participatie van jongens en meisjes in het onderwijs te realiseren vóór 2005.*
4. *Vermindering van kindersterfte: de sterftecijfers van kinderen onder de 5 jaar moeten in 2015 in elk ontwikkelingsland zijn teruggedrongen met tweederde ten opzichte van 1990.*
5. *Verbetering van gezondheid van moeders: het niveau van moedersterfte moet in 2015 in elk ontwikkelingsland zijn teruggedrongen met driekwart ten opzichte van 1990.*
6. *Bestrijding van hiv/aids, malaria en andere ziekten: vóór het jaar 2015 zal een halt worden toegevoerd aan de verspreiding van hiv/aids, malaria en andere ziekten.*
7. *Waarborging van duurzame leefomgeving: waarborgen van een duurzaam milieu vóór 2015 door het integreren van duurzame ontwikkeling in nationaal beleid en programma's, het keren van het verlies van natuurlijke hulpbronnen en halvering van het aantal mensen zonder toegang tot veilig drinkwater. Voor 2020 moeten de levensomstandigheden van tenminste 140 miljoen bewoners van krottenwijken aanzienlijk zijn verbeterd.*
8. *Ontwikkeling van een mondiale partnership voor ontwikkeling: er worden afspraken gemaakt over goed bestuur, de ontwikkeling van een open en eerlijk handels- en financieel stelsel, een oplossing voor het schuldenvraagstuk, meer en betere hulp en een aantal andere doelstellingen als het bevorderen van werkgelegenheid voor jongeren en de overdracht van nieuwe technologieën.*

Ontwikkelingslanden

De eerste zeven Millenniumdoelen beschrijven vooral wat er in ontwikkelingslanden moet gebeuren. Regeringen van arme landen moeten ervoor zorgen dat het geld dat bestemd is voor de allerarmsten ook daadwerkelijk bij hen terecht komt. Dat kan bijvoorbeeld door de Millenniumdoelen centraal te stellen in de nationale beleidsplannen en door parlementen en maatschappelijke organisaties mee te laten praten over de nationale plannen voor armoedebestrijding. Zij moeten ook toezicht krijgen op de uitvoering van die plannen. Daarnaast moet minstens twintig procent van het nationale budget aan sociale voorzieningen worden besteed, de corruptie bestreden en de publieke sector worden versterkt.

Rijke landen

Het achtste Millenniumdoel gaat over de financiering van deze plannen, waarbij regeringen van rijke landen beloven dat zij meehelpen de Millenniumdoelen te financieren. Voor regeringen van rijke landen betekent dat vooral:

Meer hulp geven

In 2004 is de ontwikkelingshulp aan ontwikkelingslanden gestegen tot 78,6 miljard dollar. De schattingen over hoeveel extra geld daar boven op nodig is voor de Millenniumdoelen lopen uiteen van 50 tot 100 miljard dollar. Al in 1970 spraken de rijke landen af om 0,7 procent van hun Bruto Nationaal Product (BNP) aan hulp te besteden. Komen de 22 rijkste landen deze afspraak na, dan is er genoeg geld voor de Millenniumdoelen. Zij geven echter slechts 0,25 procent van hun BNP uit aan ontwikkelingshulp. Van de 22 rijkste landen die hulp geven, voldoen er slechts vijf aan de norm van 0,7 procent. Nederland is één van die landen. Andere landen die zich aan de afspraak houden zijn Noorwegen, Denemarken, Zweden en Luxemburg.

Effectievere hulp bieden

De kwaliteit van de hulp moet ook verbeteren. Vaak krijgen landen alleen hulp als ze het geld voor een deel besteden in het donorland. Zo is van de Amerikaanse steun maar liefst 71 procent gebonden. Nederland kent slechts vijf procent gebonden hulp en Ierland, Noorwegen en het Verenigd Koninkrijk hebben de hulp geheel ontbonden. Gebonden hulp is gunstig voor het donorland, maar niet voor ontwikkelingslanden. Jaarlijks lopen ontwikkelingslanden tussen de 5 en 7 miljard dollar mis door de binding van de hulp. Met name bij voedselhulp wordt hulpgeld niet doelmatig ingezet. Binding van die steun kan leiden tot soms veertig procent hogere prijzen dan wanneer het voedsel op de vrije markt kan worden gekocht. Hulp zou daarom 'ongebonden' moeten zijn. Daartoe roept ook het Human Development Report 2005 van UNDP op.

In 2003 kreeg Tanzania 275 keer bezoek van verschillende donormissies. Alle donoren stellen hun eigen voorwaarden, die vaak ook nog tegenstrijdig zijn. Ontwikkelingslanden kunnen onmogelijk aan al die eisen voldoen. Niet de voorwaarden van donoren, maar nationale plannen voor armoedebestrijding zouden leidraad moeten zijn bij het geven van hulp. Soms stellen donoren voorwaarden aan de hulp, die armoedebestrijding juist in de weg staan. Een voorbeeld daarvan zijn veel economische voorwaarden van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) en de Wereldbank. Zo moest in Zambia bezuinigd worden op onderwijs om de overheidsuitgaven te kunnen verlagen.

Meer schulden kwijtschelden

Elke seconde betalen de armste landen 1000 euro aan Nederland en andere schuldeisers. Geld dat ze hard nodig hebben om de Millenniumdoelen te behalen. Ook landen die de maximale schuldvermindering kregen, maken nog steeds honderden miljoenen per jaar over naar buitenlandse schuldeisers. Ondertussen blijkt dat het kwijtschelden van schulden helpt. Dankzij schuldvermindering is er bijvoorbeeld gratis onderwijs in Oeganda, Zambia, Malawi, Senegal en Tanzania.

Eerlijke afspraken maken over handel

Ontwikkelingslanden lopen tientallen miljarden euro's aan inkomsten mis door oneerlijke handelspraktijken. Als de Europese Unie bijvoorbeeld alle invoertarieven afschaft, dan kunnen ontwikkelingslanden ruim 44 miljard euro extra verdienen. En als Nederland geen invoertarieven meer hanteert, dan levert dat ontwikkelingslanden al 2,7 miljard euro op. Ook exportsubsidies werken oneerlijke handel in de hand. Met landbouwsubsidies geven Westerse regeringen hun eigen boeren een flinke steun in de rug. Dankzij die subsidies produceren de boeren veel meer dan nodig. De overschotten dumpen ze op de wereldmarkt. Daardoor kelderen de prijzen, ook in ontwikkelingslanden. Boeren daar kunnen onmogelijk tegen deze concurrentie op.

Politieke wil

Hoewel wereldwijd de overheden het er over eens zijn dat er prioriteit aan armoedebestrijding moet worden gegeven, moet er nog heel wat gebeuren om de Millenniumdoelen te halen. Maar het is niet onmogelijk als alle regeringsleiders zich tenminste aan hun belofte houden. Totnogtoe is er echter nog weinig gebeurd door een gebrek aan politieke wil. Het gevaar dreigt dat de Millenniumdoelen niet zullen worden gehaald. Zo lopen vijftig landen met een totale bevolking van 900 miljoen mensen achter bij de gestelde doelen. In 2015 zullen nog altijd 47 miljoen kinderen niet naar school gaan, hebben twee miljard mensen nog altijd geen goede sanitaire voorzieningen en leven er nog 827 miljoen mensen in extreme armoede, 380 miljoen meer dan de belofte die de regeringsleiders deden. Op basis van de huidige trends is de verwachting dat Afrika doel 1 (halveren armoede) haalt in 2147, doel 2 (alle kinderen naar school) in 2129, doel 4 (minder kindersterfte) in 2165 en doel 7 (duurzaam milieu) tussen 2020-50.

Vraagtekens

Bij de Millenniumdoelen is een aantal vraagtekens te zetten. Waarom moet de armoede eigenlijk worden gehalveerd? Waarom niet geheel opgelost? Waarom pas in 2015? En: waarom is bij het laatste doel – dat vooral voor de rijke landen is bestemd – geen streefdatum genoemd? Er is vooral aandacht voor de gevolgen van de achterstand van arme landen. Maar, waarom blijven oorzaken zoals de manier van consumeren in de rijke landen en het beschermen van de machtspositie en markt onbenoemd?

Er zijn ook vraagtekens te zetten bij de manier waarop deze doelen moeten worden bereikt. Het streven is er vooral op gericht om een neoliberal beleid te voeren met privatiseringen van ondermeer water, elektriciteit en openbaar vervoer en liberalisering van de handel. Het economische systeem van de vrije markt zou de beste en enige manier zijn om de armen aan werk en inkomen te helpen, maar hoe dat dan precies moet gebeuren en of dat gaat lukken, wordt nergens duidelijk gemaakt. Ook blijken de afspraken en doelstellingen over armoedebestrijding altijd overeen te komen met die van de WTO, de Wereldbank en het IMF. Een belangrijke vraag is hoe alle agenda's op elkaar kunnen worden afgestemd. Zoals we eerder zagen, blijkt dat economische groei gericht

op de vrije markt de ongelijkheid bevordert, niet duurzaam is en onverenigbaar is met economische gerechtigheid en een zorgende economie. In 2005 is een rapport van de Wereldbank¹ verschenen, waarin is onderzocht in hoeverre liberalisering de armoedebestrijding in ontwikkelingslanden helpt. Wanneer alle exportsubsidies worden losgelaten, leidt dat in slechts enkele landen tot een vermindering van 5 procent van de armoede op de lange termijn. Maar in de meeste landen is het effect van de liberalisering kleiner dan 1 procent of zelfs negatief! Alleen in combinatie met miljardeninvesteringen in infrastructuur, gezondheidszorg en onderwijs kan liberalisering vooruitgang betekenen.

Brede campagne

Omdat de Millenniumdoelen niet alleen een zaak van regeringen zijn, bundelen maatschappelijke organisaties hun krachten. In de hele wereld ontstaan nationale campagnes, die deel uitmaken van een internationale beweging, de *Global Call to Action Against Poverty*. In 2005 is in Nederland het Nederlands Platform Millenniumdoelen opgezet, waarin ongeveer 40 organisaties samenwerken onder de noemer 'Maak het waar'.² Alle aangesloten organisaties gezamenlijk en ieder bij de eigen achterban zetten zich in voor het behalen van de Millenniumdoelen. Vooral beleidsmakers moeten hun beloften waarmaken. Daarnaast willen deze organisaties dat iedereen in Nederland weet wat de Millenniumdoelen zijn en dat zoveel mogelijk mensen zich ook inzetten voor het realiseren hiervan.

Gespreksvragen

- 1 Denkt u dat de Millenniumdoelen in 2015 kunnen worden bereikt? Welke mogelijkheden en onmogelijkheden ziet u?
- 2 Wat ziet u als voorwaarden om de Millenniumdoelen te bereiken?
- 3 Wat kunt u zelf doen als kerkelijke gemeente en parochie om de Millenniumdoelen te realiseren? Zie ook: www.maakhetwaar.nl.

Noten

- 1 Poverty Analysis of a WTO Agreement, Worldbank, 2005
- 2 www.maakhetwaar.nl of www.whiteband.org

Kerken en globalisering

De huidige economische wereldorde – die armen uitsluit en de aarde plundert – is fundamenteel in strijd met het christelijk geloof. De integriteit van ons geloof staat op het spel als we als kerken hierover blijven zwijgen.¹

Kerken maken volledig deel uit van globaliseringprocessen. In feite zijn zij van het begin af een duidelijk voorbeeld van globalisering omdat ze onderdeel uitmaken van een wereldwijde kerk. Kerken zijn daarnaast op verschillende manieren spelers in het systeem: door landbezit, investeringen, als werkgever of simpelweg door afhankelijk te zijn van giften van anderen. Daarnaast participeren de gelovigen in het economische systeem, als consument en producent en in de keuzes in leven en werken. Hoewel kerken en kerkleden voordeel kunnen hebben van de processen van globalisering of zelfs invloedrijke spelers kunnen zijn, zijn er ook slachtoffers. Belangrijke vragen zijn daarom: Hoe gaan wij vanuit ons geloof om met de huidige economie, met de processen van uitsluiting en vernietiging van Gods schepping? Welke waarden geven richting aan ons leven en werken? Wat voor keuzes vloeien daaruit voort? Het Evangelie daagt ons uit om aan vrede, rechtvaardigheid en welzijn te werken en onze verantwoordelijkheid daarvoor te nemen. Drie aspecten, die de essentie van het christelijke geloof reflecteren zijn daarbij van belang: wat wij geloven en belijden, hoe wij kerk of een familie van kerken zijn en wat we onder goed en kwaad verstaan. Deze aspecten zijn belangrijk in de strijd om globalisering zo te veranderen dat de mensheid erdoor wordt gediend. Kerken zijn niet onmachtig. Zij kunnen zich uitspreken én deelnemen aan bewegingen die zich richten op verandering.

Oecumenische bezinning

In augustus 2004 accepteert de Wereldalliantie van Gereformeerde en Hervormde Kerken (WARC) op haar Assemblee in Accra een Geloofsverklaring over de Economie. Eenstemmig wordt de belijdenis uitgesproken dat de huidige economische wereldorde, die armen uitsluit en uitbuit, fundamenteel in strijd is met het geloof. Het citaat aan het begin van dit hoofdstuk komt uit deze Accra-verklaring. Deze verklaring staat niet op zich. Binnen de Wereldraad van Kerken, de Lutherse Wereldfederatie en de Rooms-katholieke Kerk is eveneens een bezinning over globalisering gaande: over oorzaken en gevolgen, de grote ongelijkheid in de wereldeconomie en over de taak en de rol van de kerken daarin. Ook kerken en hun organisaties in ontwikkelingslanden en in Oost-Europa maken analyses van de situatie waarin zij leven en over de oorzaken van het onrecht dat zij ontmoeten. Regelmatig roepen zij kerken in rijke delen van de wereld op tot solidariteit en verzet tegen de oorzaken en veroorzakers van onrechtvaardige globalisering. In dit intensieve debat over globalisering mengen zich mensen uit de gehele wereld, wat inmiddels tot een groot aantal uitspraken en documenten heeft geleid.²

Hoewel de Wereldraad van Kerken (WCC) een lange geschiedenis van bezinning op de economie kent, is globalisering de afgelopen jaren een centraal aandachtspunt geworden in haar werk. In het proces van gelovige bezinning met betrekking tot globalisering wordt gezocht naar alternatieven voor economische globalisering die gebaseerd zijn op christelijke waarden. Daarbij wordt opgeroepen tot een economie in dienst van het leven gekenmerkt door gerechtigheid en delen, rechtvaardige handel, rechtvaardig omgaan met geld en in 'transformerend' handelen, waarin onder andere milieu en solidariteit naar boven komen.

De Wereldalliantie van Gereformeerde en Hervormde Kerken (WARC) roept op tot een proces van een toemend inzicht, bewustmaking en belijden (*processus confessionis*) in alle kerken en op alle niveaus inzake economisch onrecht en milieuvernietiging. In de *processus confessionis* besteden kerken aandacht aan het begrijpen van economisch processen, verschaffen kerken hun leden inzicht in het economisch leven en in hoe zij een levensstijl kunnen ontwikkelen die afstand neemt van materialisme en consumentisme, werken kerken aan de formulering van een geloofsbelijdenis in relatie tot het economisch leven waarin de gerechtigheid van de hele huishouding van God (Gods economie!) tot uitdrukking komt en werken kerken samen met de slachtoffers van ongerechtigheid.

De Lutherse Wereldfederatie (LWF) spreekt over de noodzaak van het omvormen van economische globalisering tot een economie die het leven dient en roept onder andere op om problemen als de schulden van ontwikkelingslanden, militarisering en migratie aan te pakken en in dialoog te treden met bijvoorbeeld politici en ondernemers.

Bij verschillende gelegenheden spreekt de Rooms-katholieke Kerk zich uit over de vragen en dilemma's waarmee de kerk wordt geconfronteerd als het gaat over 'moderne ontwikkeling'. Tijdens zijn leven waarschuwt Paus Johannes Paulus II herhaaldelijk tegen de 'globale' situatie, waarin menselijke ontwikkeling wereldwijd wordt belemmerd door 'zondige structuren', die te karakteriseren zijn met het uitsluitend najagen van gewin en macht op kosten van de menselijke waardigheid. De kerk moet de negatieve gevolgen van globalisering helpen terugdringen en heeft als taak de eenheid onder de volkeren te bewerken en bij te dragen aan een 'globalisering

van solidariteit’.

Sinds 2001 zetten de WCC, de WARC en de LWF het bezinningsproces gezamenlijk voort in een reeks consultaties. Ook vertegenwoordigers van de Rooms-katholieke Kerk zijn daarbij aanwezig. Tijdens deze consultaties zijn belangrijke documenten geschreven, die helaas weinig bekendheid hebben gekregen in gemeenten en parochies. Uit die documenten blijkt ook dat de verschillende kerkelijke tradities elkaar heel goed aanvullen in het gesprek over de vragen die globalisering oproept.

Bezinning op globalisering

De kerken uit het Zuiden doen al geruime tijd een dringend beroep op de kerken in het Noorden om zich te bezinnen op de huidige wereldorde en te zoeken naar een antwoord op het heersende neoliberale systeem dat mensen dichtbij en ver weg uitsluit van een goed en waardig leven. Zij doen een direct appèl op ons geloof en de vraag hoe geloofwaardig wij zijn in ons denken en doen en ons leren en leven. Zij vragen ons indringend of wij nog wel weet hebben van de rijkdom die ligt in het verzadigd zijn, in het voldoende hebben. Ook vragen zij of de verrijking van het Westen zich verdraagt met een christelijke levensstijl. Wij worden telkens voor de keus gesteld wie we nu eigenlijk willen dienen: God of Mammon (de god van het geld). Zij vragen ons waar onze toewijding ligt, wat we doen en laten, hoe we geloven moeten in deze economie en hoe we met milieu en geld omgaan vanuit het oogpunt van de bijbelse verhalen.

Als gelovigen zijn we geroepen tot een kritische participatie in deze wereld. Deze participatie wordt gekenmerkt door een verlangen naar het Koninkrijk van God en Zijn gerechtigheid. Dat uit zich in keuzes in ons leven en werken en in ons consumeren, produceren en handelen. Het thema economie is geen eenvoudig thema om te bespreken. Soms zien we de negatieve aspecten niet, soms willen we het niet zien omdat het onze persoonlijke levenssfeer raakt. We voelen vaak onmacht om tegen de stroom in te roeien. Bij bezinning op globalisering is het goed dat we hiervoor oog hebben en een combinatie te zoeken tussen spiritualiteit (bidden, geloven en hopen) en actie (doen). Het bijbelse visioen van een samenleving waarin de economie binnen het kader van de gerechtigheid opereert biedt troost en hoop. Het is belangrijk dat de gehele gemeente en parochie wordt betrokken bij de bezinning op globalisering en stil te staan bij deze geloofsvragen. Niet éénmalig, maar telkens weer. Het gaat ons als gelovigen immers allemaal aan. De integriteit van ons geloof staat op het spel.

Gespreksvragen

- 1 Regelmatig roepen kerken uit het Zuiden en Oost-Europa de kerken in rijke delen van de wereld op tot solidariteit en verzet tegen de oorzaken en veroorzakers van onrechtvaardige globalisering.
  - Hoe zou het komen dat kerken in de rijke delen van de wereld totnogtoe niet of nauwelijks op deze oproepen reageren?
  - Wat zegt het u dat de integriteit van ons geloof op het spel staat als we blijven zwijgen over de huidige economische orde?
- 2 De Wereldraad van Kerken spreekt over een ‘economie in dienst van het leven’.
  - Wat zijn volgens u kenmerken van zo’n economie?
  - Welke bijdrage zou u samen met anderen kunnen leveren om te streven naar een economie in dienst van het leven?
- 3 Wat vindt u van de oproep van de WARC tot een *processus confessionis*, een proces van een toenemend inzicht, bewustmaking en belijden? Op welke wijze kunnen we daar vorm aan geven?
- 4 Paus Johannes Paulus II sprak over een ‘globalisering van de solidariteit’.
  - Wat verstaat u daar onder?
  - Hoe kan dit in de praktijk worden gebracht?
- 5 Op welke wijze kunnen we als gemeente en parochie vorm geven aan een kritische participatie in deze wereld?

Noten

1 Uit: Geloofsverklaring over de Economie, WARC; Accra, augustus 2004.

2 Een overzicht is onder andere te vinden in het boek ‘Uitsluitend participatie’ en in het verslag van de conferentie ‘Globalisering, een agenda voor kerk en theologie’. Zie ook: www.stichtingoiikos.nl en de websites van WCC, LWF en WARC.

Globalisering in gemeente en parochie

Ontdekkingsproces

Globalisering is een thematiek die in de eerste plaats moet leiden tot bezinning. Vanuit deze bezinning en het gesprek over globalisering kan nagedacht worden over hoe we uiteindelijk in actie kunnen komen. Maar deze acties zijn afhankelijk van de richting waarop het gesprek gaat. Het gesprek over de vraag: 'Hoe kunnen we leven in deze wereld?' zou in gemeenten en parochies moeten plaatsvinden in de vorm van een langdurig ontdekkingsproces: zien we de effecten van globalisering in onze eigen omgeving, maar ook wereldwijd? Op welke manieren raakt globalisering ons bestaan, in onze consumptie, in ons werk en in ons kerk zijn? Wat zijn de dilemma's waarmee we in het dagelijks leven als consument en producent worden geconfronteerd en wat hebben die te maken met wat we als globaliseringprocessen waarnemen? Wat maken we zelf mee aan economisering van het leven? Is dat een noodlot of kunnen we daar invloed op uitoefenen? Wat zegt de bijbel over hoe we met de economie – Gods huishouding – moeten omgaan? Wat moeten wij met de oproepen van onze broeders en zusters uit het Zuiden? En: voelen wij ons aangesproken door hun oproep? Hoe komt het dat we daarbij vaak verlegenheid voelen? Welke wegen biedt ons dagelijks bestaan ons om andere keuzen te maken? Hoe kunnen we elkaar daarbij helpen (in denken en handelen)? Wat kunnen we als gemeente en parochie doen en wat als kerken gezamenlijk? Dit langdurige ontdekkingsproces is vergelijkbaar met de uittocht van het volk Israël door de woestijn naar het beloofde land. De weg is lang en onzeker, er is niet onmiddellijk resultaat te zien. Een routebeschrijving waarin stap voor stap wordt beschreven wat we moeten doen is niet voorhanden. De weg naar een rechtvaardige en duurzame samenleving is een langlopend leerproces, maar door de belofte dat alles beter zal worden, is het de moeite waard om deze tocht te gaan.

Zeist

In Zeist is een groep mensen uit vier wijkgemeenten bij elkaar gekomen om na te denken over globalisering. Vanuit een eerste oriëntatie op het thema is een gemeenteavond over globalisering georganiseerd met een lezing van een gast-spreker. Het doel van de gemeenteavond is om samen te begrijpen waar het over gaat en te inventariseren welke vragen globalisering oproept. Belangrijk daarbij is dat eerst het eigen gedachtekader op orde wordt gebracht voordat men zich in activiteiten stort. Naar aanleiding van deze bijeenkomst zijn er diverse initiatieven opgezet, zoals een gespreksgroep over geloofsvragen vanuit de Accra-verklaring in het kader van de plaatselijke Raad van Kerken, een studiegroep over de 'voetafdruk' - ons beslag op de ecologische ruimte op aarde - en een leerhuis 'gemeentezijn in een mondiale samenleving'.

Bezinning binnen de groep initiatiefnemers

Een eerste stap om met globalisering in de gemeente en parochie aan de slag te gaan is bezinning binnen de groep van initiatiefnemers. Het is goed om bij de eigen verlegenheid te beginnen, deze verlegenheid te benoemen en te leren begrijpen wat er nu werkelijk aan de hand is. Deze analyse kan helpen bij het zoeken naar mogelijkheden voor verdere stappen. Ook gevoelens van onmacht kunnen worden benoemd. Door te benoemen wat er aan de hand is kunnen we bevorderen dat wij dat leerproces in willen gaan en dat wij ons verplichten ons daadwerkelijk in te zetten voor die samenleving waarin mensen tot hun recht komen. Een samenleving waar mensen niet uitgesloten worden, maar ingesloten zijn.

Een volgende stap is het benoemen van hindernissen, waardoor inzicht wordt verkregen hoe het beste kan worden aangesloten bij de eigen dagelijkse ervaringen van parochianen en gemeenteleden. Globalisering lijkt een abstract begrip en daardoor is het niet altijd eenvoudig om het thema van de globalisering en de onrechtvaardige verdeling binnen de gemeente en parochie aan de orde te stellen. Vaak haken mensen af omdat ze het gevoel hebben dat ze machteloos staan tegenover zo'n omvangrijk probleem als globalisering. Veel mensen hebben hun handen vol aan het reilen en zeilen van het eigen bestaan. Mensen hebben het druk en moeten vaak werk en zorg zien te combineren. Ook de druk van bijvoorbeeld dreigende werkloosheid of WAO-keuring kan ervoor zorgen dat mensen hun handen vol hebben om hun eigen leven een beetje op orde te houden. Dat kan ook leiden tot verharding bij mensen: wij werken er hard voor, we leveren met ons werk en de opvoeding van de kinderen of de zorg voor onze ouders al een hele inspanning, val ons niet lastig.

Vanuit de hindernissen kan naar aanknopingspunten worden gezocht om het gesprek en de bezinning over globalisering op gang te brengen. Een laagdrempelige start zal meer betrokkenheid opleveren. Er kan ook worden aangeknoopt bij de vele keuzen die de mensen dagelijks maken en de verbondenheid daarbij met de mondiale verhoudingen. De supermarkt zit bijvoorbeeld vol met ethische keuzen op duurzaam en sociaal terrein. Ook de

kleding die mensen kopen biedt aanknopingspunten: de lange weg over de globe van grondstoffen en producten en de omstandigheden waaronder onze kleren worden gemaakt. Er bestaan bijvoorbeeld al consumentengroepen, kleine groepen binnen gemeenten en parochies die elkaar helpen bij het maken van dagelijkse keuzen als kritische consument.

Veel mensen zijn bezig met hun integriteit in hun werksituatie, met dilemma's die hun werk oplevert. Er kan aandacht worden geschonken aan de effecten van globalisering op het dagelijkse leven, waardoor pastorale zorg kan worden geboden aan gemeenteleden en parochianen die te maken hebben met de negatieve gevolgen van globalisering. Door aan te sluiten bij de concrete dagelijkse werkelijkheid van mensen is de kans echter ook groot geconfronteerd te worden met dilemma's en botsende loyaliteiten. Bij de verplaatsing van een fabriek gaan hier arbeidsplaatsen verloren terwijl bijvoorbeeld in Oost-Europa banen worden gecreëerd. Het is daarom van belang om globaal te leren zien: wat de effecten zijn van economische en politieke beslissingen in het ene deel van de wereld op het leven van mensen in andere delen van de wereld. Van daaruit kan het inzicht groeien in de noodzakelijke veranderingsprocessen en andere economische modellen dan de huidig gangbare.

Vanuit de dagelijkse realiteit moeten ook de geloofsvragen ter sprake worden gebracht. Hoe kunnen de bijbelse noties worden vertaald naar de actuele situatie? Vanuit welke bijbelse waarden geven we ons geloof handen en voeten?

Een laatste stap is het zoeken van bondgenoten. We kunnen immers niet in ons eentje de wereld veranderen. Daarom is het van belang om samen met anderen – ook al zijn het maar drie of vier mensen – aan de slag te gaan met (een aspect van) globalisering. Bondgenoten zijn ook te vinden binnen andere kerken, organisaties en politieke partijen. De wijsheid om ons niet te fixeren op de grootte van de groep, op het aantal mensen dat actief is, wordt ondersteund door het evangelie dat de nadruk legt op de persoonlijke keuze om Christus te volgen. Dat is een keuze die we niet maken met het oog op het effect of het succes van ons handelen, maar omdat we niet anders kunnen. De eventuele doorwerking ervan is het werk van de Geest. Dat neemt niet weg dat er ook strategisch nagedacht kan worden over ons handelen: met wie gaan we bondgenootschappen aan, wie mobiliseren we, hoe krijgen we aandacht, waar zijn politici gevoelig voor? Het is bijvoorbeeld belangrijk de lokale politici te blijven lastigvallen over hun inzet voor gerechtigheid en duurzaamheid. Er valt in de kerk nog heel wat te leren over het bewerken van de politiek, het bespelen van de media en het organiseren van aandacht.

Werkplan

Vanuit de eigen bezinning wordt een visie ontwikkeld op hoe we vanuit ons geloof willen omgaan met globalisering. Op basis daarvan kan een werkplan worden gemaakt waarin centraal staat wat en hoe we het thema globalisering binnen de gemeente en parochie aan de orde willen stellen. Het is belangrijk om prioriteiten te stellen: wat willen we zeker gaan doen, voor welke doelgroep en met wie werken we samen. In het werkplan staan de activiteiten voor verschillende doelgroepen en een tijdspad vermeld. Wanneer een dergelijk bezinningstraject binnen de gemeente of parochie wordt opgezet, is het goed om dit te koppelen aan het beleidsplan van de kerkenraad en het parochiebestuur.

Steenwijk

In Steenwijk is het initiatief genomen om zich in Noord Nederland in oecumenisch verband op globalisering te bezinnen. De bijeenkomsten zijn vooral bedoeld voor gemeenteleden en parochianen, die over het thema globalisering graag meer geïnformeerd willen worden en zo als gelovige hier iets mee kunnen in bijvoorbeeld plaatselijke werk- en gespreks-groepen. De bijeenkomsten beginnen met een Agapéviering - een samenzijn met een eenvoudige maaltijd - gevolgd door een informatieve lezing door deskundige sprekers en een gedachte uitwisseling.

Doelgroep en doelstelling

Binnen de parochie en gemeente zijn verschillende doelgroepen te onderscheiden. Bij iedere activiteit is het goed om de vraag te stellen wie de doelgroep is en wat de kenmerken van de doelgroep zijn: leeftijd, sekse, opleidingsniveau. Vervolgens kan de vraag worden gesteld wat het doel en het beoogde resultaat van de bezinning op globalisering is. Doelen zijn bijvoorbeeld:

- Het op gang brengen binnen de gemeente en parochie van een bewustwordingsproces rond globalisering;
- Het delen van ervaringen op het gebied van globalisering;
- Het koppelen van het thema globalisering aan de activiteiten die we nu al ondernemen.

Veel activiteiten zoals geld beleggen in aandelen Oikocredit, verkoop van fair trade producten, aandacht voor de Schone Klerencampagne van Solidaridad, meedoen aan het Klimaatplan van Kerkinactie en ICCO, het gebruik van Max Havelaarproducten en aandacht voor de Migrantenweek, hebben te maken met globalisering. Al deze activiteiten in eigen land of elders nemen het op voor en roepen op tot solidariteit met de armen en kwetsbaren. Zij leggen een relatie met mensen die uitgesloten zijn van deelname aan de economie of ontwikkeling. Door een

link te leggen tussen deze activiteiten kan het complexe en veelomvattende begrip van globalisering zichtbaarder worden gemaakt. Ook kan het daardoor meer gaan leven onder parochianen en gemeenteleden.

Activiteiten

Afhankelijk van de doelgroep en de doelstelling zijn er verschillende activiteiten mogelijk. Naast (inleidende) lezingen door deskundigen¹ om gemeenteleden en parochianen te informeren over de problematiek van globalisering, zijn er diverse mogelijkheden om met elkaar in gesprek te gaan over globalisering. In hoofdstuk 9 staat een aantal werkvormen genoemd. Hoofdstuk 10 geeft een aantal suggesties om het gesprek over het thema globalisering met jongeren aan te gaan.

Platform

Oikos heeft een aantal mensen en organisaties gevraagd mee te denken over het ontwikkelen van een aanpak om met het thema globalisering en gesprekken over hoe we als gelovigen in deze wereld kunnen leven aan de slag te gaan. Daaruit is het plan voortgekomen om een soort platform op te zetten ter ondersteuning van initiatieven en plannen op het terrein van globalisering. De website van Oikos (www.stichtingoikos.nl) zal vooral een verzamelpunt en doorgeefluik van informatie, ideeën en initiatieven zijn. Daarmee wordt zowel een kader (identiteit) geboden in de vorm van een campagne met commiteringen als praktische hulp in de vorm van materiaal voor diensten, vieringen, andere bijeenkomsten en acties. Het accent ligt hierbij op de lokale situatie.

In Exodus 24: 7b zegt het volk Israël nadat Mozes het boek van het verbond heeft voorgelezen: “Alles wat de Here gesproken heeft, zullen wij doen en daarnaar zullen wij horen”. Het doen gaat hier verrassend aan het horen vooraf. Want alleen wie bereid is te doen, zal echt horen. Onder dit motto zal een langer lopende campagne van Oikos en andere organisaties worden vormgegeven.² Daarin worden op vier terreinen activiteiten ontplooid:

- Armoede wereldwijd (bijvoorbeeld extra financiële inspanning, partnerschap)
- Armoede in Nederland (bijvoorbeeld burgerlijke gemeente en minima, diaconie naar politiek, vluchtelingen)
- Duurzame ontwikkeling (een milieucomponent – bijvoorbeeld Klimaatplan van Kerkinactie, producten uit de eigen streek, alternatieve handel, oog voor maatschappelijk verantwoord ondernemen, aandacht voor de schepping³)
- Eigen Huis (de eigen kerkelijke organisatie en levensstijl – bijvoorbeeld kerkelijke beleggingen, energiegebruik kerkgebouwen, gebruik grond van kerken).

Gemeenten en parochies worden gevraagd om op alle vier deze terreinen in de komende jaren een nieuw initiatief te nemen (een stapje te zetten). Dit kan in de vorm van een committering. Bij iedere stap wordt gevraagd een expliciete verbinding te leggen met de thema's geloof en economie en globalisering. Dus niet alles wat zich met de genoemde vier terreinen laat verbinden komt in aanmerking; dit dwingt tot nadere reflectie en discussies over geloof en economie.

Noten

1 Op de website van Oikos staat een aantal suggesties voor sprekers.

2 Deze campagne wordt op de website van Oikos verder uitgewerkt.

3 Zie www.kerkenmilieu.nl waar onder andere informatie over een 'periode voor de schepping' is te vinden.

Liturgie en globalisering

Suggesties voor de liturgie

De suggesties voor de liturgie die in dit hoofdstuk zijn opgenomen, kunnen worden gebruikt als bouwstenen voor een viering, gebedsdienst, themadienst, leerhuis of (bijbel)studie rondom (aspecten van) globalisering. Daarnaast zijn ze ook bruikbaar als opening of sluiting van een informatieve bijeenkomst. Naast bijbelse verhalen kunnen ook liederen, gebeden geloofsbelijdenissen en teksten – al dan niet uit het Zuiden – dienen voor bezinning, als inspiratiebron en aanzet om in actie te komen. Uiteraard is er veel meer te vinden. Oikos zal op haar website regelmatig preekschetsen, vieringen, verwerkingsmateriaal en suggesties rondom (aspecten van) het thema globalisering opnemen. Zie voor suggesties hoofdstuk 11.

Bouwstenen voor gebedsdienst, kerkdienst, themadienst of viering

De bezinning op globalisering is een proces waarbij het belangrijk is de gehele gemeente en parochie erbij te betrekken. Met globalisering hebben we immers allemaal te maken en onze broeders en zusters uit het Zuiden stellen ons indringende vragen. In kerkdiensten, themadiensten of vieringen kan worden aangesloten bij de bijbelse noties rondom economie en globalisering. Daarbij gaat het onder andere om het omgaan met geld of rijkdom, het kiezen voor de zwakken, rentmeesterschap en waarden zoals gerechtigheid, participatie, duurzaamheid en solidariteit. Een (schuld)belijdenis, belofte en voorbede is bijvoorbeeld een onderdeel van deze diensten of vieringen. Stil staan bij onze afhankelijkheid van God, het feit dat wij deze aarde in bruikleen hebben en de heersende economische orde past bijvoorbeeld in de vastenperiode, de Veertigdagentijd, de periode van de schepping in september, de armoedezondag in oktober, de missiezondag, de zondag voor het werelddiaconaat, de zondag voor de arbeid of bid- en dankdag.

Oog krijgen voor globalisering

Oog hebben voor de dagelijkse werkelijkheid van parochianen en gemeenteleden kan een onderdeel zijn van een dienst of viering. Een aantal gemeenteleden of parochianen vertelt op welke wijze zij met globalisering worden geconfronteerd, zoals bijvoorbeeld de verplaatsing van het bedrijf, marktwerking in de zorg of angst voor ontslag omdat het bedrijf concurrerend op de wereldmarkt moet zijn. Diakenen of leden van ZWO of MOV verwoorden bijvoorbeeld de dagelijkse werkelijkheid van onze medegelovigen in het Zuiden. In de oecumenische en kerkelijke verklaringen over globalisering en de diverse kerkelijke bladen zijn citaten te vinden die de nood van onze broeders en zusters weergeven. Ervaringsverhalen van mensen uit het Zuiden kunnen de slachtoffers van globalisering een gezicht geven. Een aansprekende vorm is een wisselwerking van de stem van de rijken (berouw, schuldbelijdenis, gebed) en de stem van de armen (klacht, roep om hulp en recht, belijdenis).¹

Apeldoorn en Amsterdam

In Apeldoorn probeert men aan te sluiten bij het nog enigszins agrarische karakter van de gemeente. Tijdens de bid- en dankdag wordt de vraag gesteld: wat hebben de mensen aan de andere kant van de wereld te bidden en/of te danken?

En omgekeerd: als onze broeders en zusters ver weg bid- en dankdag vieren, wat zouden wij hier dan te bidden en/of te danken hebben?

In Amsterdam is een dienst georganiseerd rondom de verklaring van Accra. Daarvoor zijn verschillende mensen uitgenodigd die op wat voor wijze dan ook betrokken zijn bij globalisering, bijvoorbeeld mensen van de wereldwinkel. Na de dienst volgde een nabespreking en een oproep om in een werkgroep verder met het thema te gaan.

Beeld vormen

Het gebruik van symbolen tijdens een viering biedt de gemeenteleden en parochianen de mogelijkheid om zich een beeld van de problematiek vormen. Bijvoorbeeld bij het thema rechtvaardige handel fair trade producten als symbool van een eerlijke kans voor arme boeren of graankorrels, fruit en zaden als symbool van de overvloed die God ons wil geven. Bij het thema water kunnen aan de ene kant van de ruimte glazen schalen met vuil, vies water en aan de andere kant helder water, bij voorkeur stromend worden neergezet. Het vieze water staat symbool voor ziekte, dood en erbarmelijke levensomstandigheden, het heldere water voor al datgene wat leven geeft, wat ontkiemt en groeit, wat zuivert en dorst lest. Tussen het vuile en het heldere water kan het doopvont, gevuld met (wij)water staan als symbool dat wij vanuit ons geloof worden opgeroepen om levengevend water beschikbaar te maken voor elke medemens hier op aarde en om werk te maken van Gods Koninkrijk. Ook foto's die erbarmelijke leefomstandigheden illustreren – kinderarbeid, tekort aan water, overstromingen, vervuiling, honger enzovoort – kunnen worden gebruikt. Statistieken over wereldwijde armoede, schuldenlast, onderwijs en gezondheid bieden de mogelijkheid om te laten zien wat de effecten van globalisering zijn.

Bezinning

Door samen op te gaan en verhalen van zorg en hoop te vertellen, ontdekken we Christus² (Lucas 24: 13-35)

Een aantal dagen nadat Jezus is gekruisigd, lopen twee mannen van Jeruzalem naar Emmaüs, een plaats die bekend stond om het gewelddadige verzet dat daar tegen de Romeinen werd gepleegd. De twee zijn diep onder de indruk van wat er in Jeruzalem is gebeurd. De profeet die hen nieuwe moed en hoop op verlossing van Israël heeft gegeven, is gekruisigd en begraven. Zij voelen zich diep ongelukkig want ze hebben hun toekomstdromen zien vervliegen. De weg van Jezus als bevrijder lijkt doodgelopen. Ze spreken met elkaar over de gebeurtenissen van de laatste paar dagen.

Een derde man sluit zich bij hen aan. Ook Hij lijkt naar Emmaüs te gaan. Hij is verrast de twee mannen zo diep verwickeld in hun gesprek te zien. ‘Wat zijn dit voor gesprekken, die gij al wandelende met elkander voert?’ vraagt hij hen. Hij laat ze, gaande de weg, hun verhaal vertellen. De twee mannen zijn verrast dat deze vreemdeling zo onwetend is over wat in Jeruzalem is gebeurd. Zij beginnen over hun zorgen te vertellen. Hoe zij hun hoop op een betere toekomst zijn verloren. Hoe de priesters en de Romeinse heersers samen werkten om hun profeet te kruisigen.

De vreemdeling relateert het verhaal van de twee mannen aan wat staat geschreven in de boeken van Mozes en de Profeten. Hij verbreedt hun perspectief en probeert hun zorgen te verbinden met de Goddelijke boodschap van hoop. Terwijl zij samen oplopen, groeit er een band tussen de drie mannen. Als zij in Emmaüs aankomen en de vreemdeling zijn reis wil vervolgen, nodigen zij hem uit om met hen te eten. Tijdens de maaltijd als de vreemdeling als de enige ware Gastheer het brood breekt, worden hun ogen geopend, en ze herkennen Jezus. ‘Was ons hart niet brandend, toen Hij tegen ons sprak op de weg, toen Hij ons de Schriften opende?’ En de mannen staan op en gaan terug naar Jeruzalem: ze hebben begrepen wat de weg is die Jezus ging, en wat nu hun taak is.

In dit verhaal komt heel veel samen: het Oude Testament, de weg van Jezus, Goede Vrijdag en Pasen, maar het is ook een voorbode van Pinksteren zoals we de mannen begeistert horen worden. Mensen gaan plotseling zien: ze begrijpen waar ze de foute weg insloegen en weten nu welke richting ze in moeten gaan, en ze doen dat dan ook, van het ene moment op het andere. Het vertellen van persoonlijke verhalen van zorg en hoop aan een vreemdeling kan resulteren in een nieuwe start. Jezus wandelt met ons mee, ook al herkennen we hem niet. Door samen te wandelen wil hij ons verlichten, geeft hij ons nieuwe hoop en maakt hij ons boodschappers van Gods Koninkrijk.

Er zijn veel instellingen over de hele wereld die allemaal in de Emmaüsgangers hun inspiratie hebben gevonden en op eigen wijze met dit verhaal op pad zijn gegaan. Zo heeft de Council for World Mission het onderwerp globalisering op zijn agenda heeft gezet onder de titel *‘Walking together’*. In dit project gaan gemeenten uit verschillende delen van de wereld een relatie met elkaar aan waarin ze vooral door middel van e-mail verhalen uitwisselen over hoe hun leven beïnvloed wordt door globalisering. Die persoonlijke verhalen kunnen een belangrijk middel zijn om elkaar te leren kennen en om onrechtvaardige verhoudingen beter te begrijpen én aan te pakken. Door het vertellen van verhalen aan elkaar ontstaat een band en die maakt dat verplichtingen worden aangegaan.

Ook de wereldwijd in honderden afdelingen vertakte beweging Emmaus vindt inspiratie in dit verhaal. Op de Nederlandse website staat: ‘Opnieuw. Dat woord staat symbool voor de activiteiten van Emmaus in Nederland. Deze organisatie vangt mensen uit een probleemsituatie op, met name dak- en thuislozen, en biedt hen de mogelijkheid hun leven weer op te bouwen. Tegelijkertijd geeft Emmaus mensen met idealen de kans deze in de praktijk te brengen. Bovendien strijdt Emmaus tegen de “wegwerpmentaliteit” en tracht zij waarde terug te geven aan wat is afgedankt.’

Het is daarom dat wij met elkaar in gesprek gaan. Ons drijft een gevoel van onbehagen: zo gaat het niet, onze maatschappij bevindt zich op een doodlopende weg, maar hoe dan wél?

De gang naar de kerk maken we over het algemeen niet omdat we het allemaal zo precies weten, maar omdat we het zo nodig hebben om van elkaar de verhalen te horen. Alleen zó kunnen we samen verder komen. We doen dat in het vertrouwen dat ook wij op die weg die Mens tegen zullen komen die een bevrijdend woord spreekt.

De toren brengt slavernij; de Geest bevrijdt (Genesis 11: 1-9)

In Genesis spreken alle mensen één taal. Zij gebruiken dezelfde woorden. Dat betekent dat zij elkaar uitstekend kunnen verstaan. De mensen, in ieder geval hun leiders zijn ondernemend. Zij wachten niet geduldig af wat er zal gaan gebeuren. Zij geloven in groei en vooruitgang. Zij plannen een stad en een toren als symbool van eenheid. Zij zijn niet bang en zijn overtuigd van hun kennis om uit te voeren wat zij in gedachten hebben. Zij voelen zich onbegrensd. Niets kan hen belemmeren. Waarom dan geen toren bouwen die tot in de hemel reikt?

Het verrassende aspect in deze boodschap is dat God hun plannen niet goedkeurt. God is niet ingenomen met

hun ondernemende houding. Dat is vreemd. Want wie houdt er nu niet van om mensen te zien die vooruitzien en die werkelijk betrokken zijn bij hun eigen ontwikkeling? God niet, waarom niet? Het cruciale argument in de afkeuring van God kan in vers 6 worden gevonden. 'Zie, het is één volk en zij allen hebben één taal. Dit is het begin van hun streven; nu zal niets van wat zij denken te doen voor hen onuitvoerbaar zijn.' Wat is er aan de hand met God? Is Hij bang voor de macht van de mensen? Wil Hij de eenheid vernietigen om te voorkomen dat zij de macht overnemen? Verdeel en heers? We weten niet precies waarom God de taal verwart en de mensen over de aarde wil verspreiden.

We kunnen de situatie in Genesis vergelijken met onze eigen situatie. Misschien is het verhaal van de toren van Babel een les waarvan geleerd kan worden. In onze situatie van globalisering, lijkt het of er één taal is, die alle mensen van de aarde lijkt te verenigen. Het is de economische taal van ondernemende mensen. Zij verstaan vooruitgang in termen van winst: meer en meer geld verdienen. Deze gemeenschappelijke taal lijkt de verenigende kracht in het proces van globalisering.

De kerken die hun bestaan en werk verbinden met de zaak van de armen en de natuurlijke omgeving weten dat globalisering niet de eenheid kan verschaffen die het belooft. Globalisering maakt vele mensen slachtoffer en respecteert de natuurlijke diversiteit niet. Globalisering legt de nadruk te veel op de economische vooruitgang van de machtigen in deze wereld. Misschien vertelt het verhaal van de toren van Babel dat eenheid niet rond egocentrische macht kan worden opgebouwd. Eenheid zal worden opgebouwd als de verscheidenheid wordt erkend die fundamenteel is in Gods schepping. In het verhaal van Pinksteren overwinnen de apostelen de taalbarrière met de hulp van de Heilige Geest. Dan verstaan de mensen de apostelen in hun eigen taal.

De boodschap van Genesis en Pinksteren is misschien dat in het proces van eenwording, wat globalisering is, de verscheidenheid moet worden gerespecteerd. De taal van geld is niet de enige te gebruiken taal. Ook de taal van menselijke waardigheid, van rechtvaardigheid, van heelheid van de schepping en van vrede moeten worden gehoord. Het is de agenda van de kerken om het proces van globalisering te bevrijden van de dominantie van de economische taal. De toren van macht van Babel moet plaats maken voor recht als watergolven en gerechtigheid als een immer vloeiende beek van de Heilige Geest. De dominante taal van geld alleen moet plaats maken voor de onderscheidende levenstaal.

Gespreksvragen:

- 1 Wat valt op in deze bijbelgedeelten en wat raakt u daarin?
- 2 Heeft u zelf ook ervaringen met het delen van verhalen? Kunt u daar wat meer over vertellen?
- 3 Kunt u voorbeelden geven van het 'leren zien' en vervolgens het in actie komen?
- 4 Herkent u het streven naar eenheid in onze tijd? Kunt u daar voorbeelden van geven?
- 5 Op welke wijze kan vandaag de dag de verscheidenheid worden gerespecteerd?
- 6 Wat hebben deze bijbelgedeelten ons vandaag de dag te zeggen?

Bijbelgedeelten

Psalm 24 – van God is de aarde

Psalm 67 – danklied

Psalm 72 – gebed voor de koning

Psalm 146 – God de enige helper

Spreuken 23: 4-6 en 30: 8, 9

Prediker 5: 7 - 6: 12 – IJdelheid van de rijkdom

Jesaja 55 – Uitnodiging tot het heil des Heren

Mattheüs 19: 16-30 – de rijke jongeling

Lukas 14: 15-24 – gelijkenis van de verontschuldigen

Romeinen 12: 1-8 – het ware offer

Romeinen 12: 9-21 – opwekking tot liefde

Jacobus 2: 14-26 – geloof en werken

Jacobus 5: 1-6 – het gevaar van de rijkdom

Liederen

Liedboek voor de kerken

Gezang 21 – Alles wat adem heeft love de Here

Gezang 33 – O alle gij dorstigen, komt tot de stromen

Gezang 44 – Dankt, dankt nu alle God

Gezang 287 – Waartoe geploegd, als 't zaad

Gezang 479 – Aan U behoort, o Heer der heren

Gezang 480 – Gij hebt, o Vader van het leven

Gezang 482 – De eersten zijn de laatsten

Alles wordt nieuw; Callenbach, Nijkerk

Wil je wel geloven

Zomaar te gaan

Hoop van alle volken

Lied 49 – Wij zijn hier gekomen (Rwanda)

Lied 53 – Geef dat ik U, God, ten volle zal verstaan (Iran)

Lied 61 – In Jezus wordt ons leven geheeld (Nieuw-Zeeland/Taiwan)

Lied 80 – Dank, Heer, onze dank (Costa Rica)

Lied 81 – Heer, zegen ons dagelijks brood (Argentinië)

Lied 87 – Gods volk ging op weg (Brazilië)

Lied 90 – Jezus, waar laat Gij U vinden (Jamaica)

Lied 109 – Talloos zijn de stralen (Zweden)

Gebeden

Gebed van verootmoediging

Levende God, U stoort ons, want U geeft ons als broeder en zuster iedereen in de wereld die Uw beeld draagt. Verlos ons van onze hardheid van hart jegens elkaar. Wij deinzen terug wanneer wij horen van mensen die ooit liederen zongen in prachtige kerken die gebouwd waren op kerkers, waarin hun broeders en zusters leden, die zij als slaaf wilden verkopen. O Heer, verlos ons van onze hardheid van hart jegens de ander. Rechtvaardige God, wek ons op uit onze gerieflijke zelfgenoegzaamheid, dat we het geschreeuw horen van miljoenen die lijden en sterven aan de eisen van de onrechtvaardige economische systemen die er in deze wereld zijn. O Heer, maak dat wij zien met de ogen van Jezus. Here God, wij leven in de schaduw van een wereldwijd financieel imperium dat zichzelf presenteert als de enige weg voorwaarts voor de wereld. Alles vormt het om in winst of verlies, en dat ten gunste van een kleine groep en ten koste van een grote. O Heer, maak dat wij zien met de ogen van Jezus. (Bron: WARC; Accra, Ghana, 12 augustus 2004)

Bede

God, U hebt de wereld en alles daarin gemaakt;
U hebt het menselijk ras van één stam geschapen
en hebt ons de aarde in bezit gegeven.

Wij zijn intolerant in ons denken, in ons spreken, in onze daden;
wij hebben elkaar in soorten ingedeeld en gevangen gezet;
we hebben elkaar buitengesloten door haat en vooroordeel.

Breek de muren die ons scheiden af
en verenig ons in Christus tot één lichaam.

God, U wilt dat wij één volk zijn, geregeerd door vrede,
genietend van vrijheid, bevrijd van onrecht,
waarlijk menselijk, mannen en vrouwen,
verantwoordelijk voor en actief in het leven dat we leiden,
de liefde die we delen, de relaties die we aangaan.

We hebben telkens nieuwe inzichten in de waarheid nodig,
bewustheid van uw wil voor heel de mensheid,
moed om te doen wat goed is, zelfs als het niet is toegestaan;
volharding in het ondermijnen van onrechtvaardige structuren,
totdat ze tot stof verkrumelen;
genade om de dienst van verzoening te beoefenen.

Breek de muren die ons scheiden af
en verenig ons in Christus tot één lichaam.

(Uittreksel uit 'Lord, you made the world and everything in it', in *Let's Worship*, Boek voor de Eredienst van de vijfde assemblee van de WCC in Nairobi.)

Gebed voor kwijtschelding van schulden.

God, geef mij de geest van moed,
Dat ik kracht mag hebben om onrecht te bestrijden.
Geef mij een geest van verzet,
Dat ik mij niet zomaar neerleg bij de status quo.

Geef mij de geest van mededogen,
Dat ik de wereld door de ogen van anderen mag zien.
Ik vraag om de geest van zachtheid,
Dat ik mag luisteren naar de stem van de armen
Zonder mijn dromen met voeten te treden in mijn ongeduld naar actie.

God, schenk mij uw Geest,
De geest van waarheid, gerechtigheid en hoop
Dat ik mag rusten en werken met een visie op een betere toekomst,
Waar allen verbonden zijn door banden van menselijkheid
Niet geketend door ketens van onmenselijke schulden. Amen.
(Bron: Cafod Engeland, Linda Jones)

Ik wil als het water zijn

Heer, ik wil als het water zijn,
dat in de rivieren klatert,
en door het oerwoud stroomt,
dat de velden vruchtbaar maakt en overal leven brengt.

Heer, ik wil als het water zijn,
dat al wat vies is wast,
dat iedere mens, hoe hij ook heet,
die heling en bevrijding zoekt,
weer hoop op toekomst geeft.

Heer, ik wil als het water zijn,
dat alle boten draagt,
vol mensen en hun lasten,
om voor hen allemaal hun vaart te verlichten.

Heer, ik wil als het water zijn,
de bron van alle leven,
dat alle mensen samenbrengt,
om samen, overal vandaan, lief en leed te delen.

Heer, ik wil als het water zijn,
dat in Uw richting stroomt,
om in de wereld, overal,
uw opdracht waar te maken:
meer mens te zijn voor iedereen.
(Thailand; uit: *Wereldwijd Brevier 2*, pag. 121)

Bidden om wereldsolidariteit

De wereld lijkt ons dorp.

In onze winkels liggen kleren uit Bangladesh,

appels uit Chili, rozen uit Oeganda en boontjes uit Senegal.

Maar heeft ons dat alles dichterbij elkaar gebracht?

Laat ons bidden, dat met het kleiner worden van de afstanden

wij ook dichterbij komen bij onze zusters en broeders overal op aarde.

Onze God, die in de hemel zijt,

uw Naam worde geheiligd in alle volken op aarde

van welk ras, kleur of godsdienst ook;

in alle mensen op aarde, alleenstaand of getrouwd,

met of zonder werk, met of zonder een dak boven het hoofd.

Moge uw koninkrijk komen.

Moge uw koninkrijk komen en uw wil geschieden op aarde

in alles wat we doen, in de keuzes die we maken

in de daden van verandering die we zelf stellen

en in anderen aanmoedigen.

Moge uw koninkrijk komen.

Geef ons heden ons dagelijks brood.

Brood waarvoor wij werken, voedsel dat wij delen,

brood dat niemand ontzegd wordt

omwille van de hebzucht van anderen.

Moge uw koninkrijk komen.

Vergeef ons onze schuld.

Wanneer we veroordeelden in plaats van ondersteunden;

wanneer we niet luisterden naar mensen, maar preekten;

wanneer we niet deden wat we moesten doen;

wanneer we geen compassie toonden en vergiffenis schonken.

Moge uw koninkrijk komen.

Leid ons niet in bekoring.

De bekoring om ons hart, onze oren en ogen

te sluiten voor de werkelijkheid;

de bekoring van de angst om ons uit te spreken tegen onrecht;

de bekoring van het allemaal teveel te vinden

of dat het allemaal niet veel uitmaakt;

de bekoring dat er toch geen alternatief is.

Moge uw koninkrijk komen.

Verlos ons van het kwaad.

Het kwaad van een wereld waar mensen niet meetellen;

het kwaad van het gevoel van machteloosheid

en het verlies van alle hoop;

het kwaad van een wereld waar hekken, muren en barrières

tussen mensen maar hoger en hoger worden;

het kwaad van een wereld waar geld belangrijker is dan mensen

en waar schulden tot de laatste druppel uit arme landen wordt geperst.

Moge uw koninkrijk komen.

(Brussel, België – Afrika-Europa Netwerk. Uit: *Gerechtigheid en Vrede*, Werkcahier, werkgroep FDNESC –MSC 2005-30)

Bede om het Jubeljaar

Wij bidden met hart en ziel
Om de komst van uw rijk -
Het Jubeljaar
Van vrede en bevrijding,
Van herverdeling
Ten gunste van de minsten.

Omwille van hen
Die lijden aan de weerwil
Tot herverdeling,
Uw liefste mensen,
Doodgetrapt,
Domgehouden,
Gemarteld,
Uit de weg geschoten
En in massagraven
Bijeengesmeten:
Verhaast het jaar
Van uw gerechtigheid!

Omwille van de rechtvaardigen
Die leven in ons midden –
Zij die hun hart en verstand
En al hun vermogens wijden
Aan een eerlijk bewoonde
En gedeelde wereld;
Alle mannen en vrouwen
Die onvermoeibaar spreken,
Schrijven en actie voeren
Om ons te helpen bevrijden
Van heerszucht en rassenwaan;
Alle grote en kleine profeten
Die ons de wereld tonen
Zoals ze nog niet is
En de mensen
Zoals ze nog niet zijn,
Omwille van hen:
Bespoedig uw komst
De ommekeer ten goede!

Omwille van hen die ons
In de dood zijn voorgegaan
Omwille van alles,
Ja, om het kleinste beetje
Waar in zij ons ten leven waren;
Om hun opvallende
Of stille solidariteit;
Omwille van hen
En hun geringste daden
Van gerechtigheid:
Versnel onze schreden
Naar dat land
Van alles voor allen.

Omwille van de mensen
Die ons hier opnieuw
Bij elkaar gekregen heeft

En die wij gedenken
Als rechtgeaarde jood
Als een ware Israëliet
Die de Messiaanse droom
Zo ver hij kon
Tot waarheid maakte;
Die is geworden
Uw levend woord,
Uw kind van hoop
Tot hier en heden
Omwille van Hem:
Verhaast de dag
Van delen en vergeven,
De dag van nieuwe mensen
Op een nieuwe aarde.

(Jan van Opbergen; uit: *Kleine Symfonie, gebedenboek van Oecumenische basisgroep*, Het Kompas, Amsterdam)

De muziek van de aarde

Grote God,
geef ons een begripvol hart.
Dat we van Uw schepping niet meer wegnemen
dan wij teruggeven kunnen.
Dat wij niet met willekeur vernielen
louter vanwege onze hebzucht.
Maar dat wij Uw schoonheid
met onze handen vernieuwen elke dag.
Dat wij nooit van de aarde nemen
wat we niet echt gebruiken.

Grote God,
geef ons een hart dat begrijpt
dat wij er een warboel van maken,
als wij de muziek van de aarde verstoren.
Dat wij blind voor schoonheid worden
als we het gelaat van de aarde misvormen.
Dat wij er een stinkend huis van maken
wanneer we haar geuren bederven.

Grote God,
wanneer wij
zorgen voor de aarde,
dan bent u zorgzaam voor ons
beschermt u ons
en houdt u ons in leven.

(Indianen Noord-Amerika; uit: *Unseren täglichen Reis gib uns heute*)

Dankgebed
Eeuwige God,

Wij danken U
voor de glorie van Uw schepping,
het mysterie dat ons verstand te boven gaat.

Wij danken U
voor de aarde en het water, de zon en de wind,
de dieren en de mensen, de culturen en de naties.

Breng ons ertoe te belijden
hoezeer wij het leven hebben geschonden,
Uw gave aan ons.

Sterk ons
als wij proberen waar te maken
dat de aarde en haar volheid van U is.

Amen
(gebed uit Korea. Uit: *Bron van leven*)

Slotgebed
God,
U hebt een zwak voor mensen
die buiten de boot vallen
die niet meetellen in de ogen
van de mensen.

Open onze ogen,
dat wij iemand die fouten maakt
niet laten vallen,
dat wij iemand die niet mee kan komen
niet buitensluiten.

Wilt u ons daarbij helpen?
Dat vragen wij u in Jezus naam.
Amen
(Diakonia, liturgiesuggesties, april 2005)

Liturgische teksten

Wanneer gij aan een arme geeft, geeft gij niet van uw bezit, maar van het zijne. Want, wat tot gemeenschappelijk gebruik van allen is gegeven, hebt gij u alleen toegeëigend. De aarde is van allen en niet alleen van de rijken. Met deze woorden verklaart bisschop Ambrosius openlijk dat niemand een absoluut en onvoorwaardelijk recht heeft op privé eigendommen. Niemand is gerechtigd uitsluitend voor eigen gebruik opzij te leggen wat hij overhoudt, wanneer anderen het noodzakelijk levensonderhoud ontbreekt.
(Paulus VI; uit: *Populum Progressio*, in: Wereldwijd Brevier 1983)

Hoe kan ik God danken
Hoe kan ik God danken,
als hij slechts mij te eten geeft?
Als mijn buurman honger lijdt,
hoe kan ik dan zeggen:
Heer, dank voor deze maaltijd?

Moet ik God soms loven
als hij slechts mijn lichaam kleedt
en alleen mijn gezin een woning geeft?

Als mijn buurman naakt is
en slapen moet op straat,
hoe kan ik dan zeggen:
Geloofd zij de goedheid van de Heer?

Moet ik God soms prijzen,
als hij slechts mij gezondheid geeft
en alleen aan mij de vrijheid?
Als mijn buurman ziek is,
eenzaam of onderdrukt,
hoe kan ik dan zeggen:
Dank, God,
om Uw barmhartigheid?

Zou ik God kunnen danken,
omdat ik uitverkoren ben?
Miljoenen mensen leven nog
in duisternis en dood;
zou ik dan kunnen bidden:
Dank U, God,
dank U voor Uw keuze?

Ik geef jou niet, mijn kind
te eten en te drinken,
opdat jij alleen verzadigd raakt
en blij om al die gaven.
Ik schenk ze jou, opdat jij deelt
opdat eenieder door wat jij doet
mijn goedheid smaken mag.

Ik geef jou niet, mijn kind,
die kleding en een woning
opdat jij alleen beschutting vindt.
Om je buurman te verwarmen, gaf ik kleren
en een huis als toevluchtsoord voor velen.
Door jou zullen ze mijn goedheid zien,
mij loven, overal.

Mijn kind, ik heb jou niet uitverkoren
om op je lauweren te rusten.
Als medewerker wil ik jou,
om mijn liefde uit te dragen.
Een ieder zal mijn aanwezigheid ervaren,
duisternis zal in licht verkeren
en ieder zal mij prijzen.
(Johnson Gnanabaranan, India; uit: *Wereldwijd brevier 2*, 1986)

Overpeinzing

Telkens wanneer wij ons afvragen
'God wat kan ik voor u doen?
Ik ben maar een klein en onbeduidend mens
zonder macht en rijkdom',
zal God antwoorden:

Ik heb geen ogen,
dus leen me jouw ogen
om gebrek en onrecht te onderscheiden.

Ik heb geen handen,
dus leen me jouw handen
om goed te doen onder de mensen.

Ik heb geen voeten
dus leen me jouw voeten
om zieken en gevangenen te bezoeken.

Ik heb geen mond,
dus leen me jouw lippen
om vrijheid en gerechtigheid te verkondigen

Jullie zijn de enige bijbel
die door iedereen gelezen kan worden.
Leef mijn blijde boodschap
zodat zij waar wordt onder de mensen.

(M. Houben; uit: *Missionaire Agenda* – Jaar 17, nr. 1)

Ik vraag me vaak af
hoe het zou zijn
als God geld had.
zou Hij het
onder de appelboom
in de tuin begraven
of het naar de bank brengen
en voor Zich laten werken
en Zelf Zijn gemak ervan nemen
omdat er nu gezorgd is voor
Zijn toekomst?

Of zou Hij
alleen het hoogstnodige
voor Zichzelf uitgeven
en de rest delen met de armen
of met de mensenrechtenbeweging
en met de hervormingsbewegingen
om zo bij te dragen aan de grote strijd
voor gerechtigheid en vrede?

Maar God heeft immers
helemaal geen geld:
Hij gaf het jou en mij!
Wat doen we ermee?
(Elvira Romeo de Accaute, Argentinië)

Geef ons een ruim hart
Geef ons een ruim hart om lief te hebben
geef ons een sterk hart om te strijden

Nieuwe mensen scheppers van een
nieuwe geschiedenis, nieuwe mensen
die hun bestaan beleven
als het risico van een verre tocht

Nieuwe mensen hoopvol strijdend op weg,
begerig naar de waarheid
nieuwe mensen zonder rem of keten;
vrije mensen die vrijheid eisen

Nieuwe mensen, grenzeloos liefhebbend;
niet gebonden aan rassen en plaatsen:
nieuwe mensen die zij aan zij met allen
hun brood en onderkomen delen
(lied uit Peru; vertaling Jan van Opbergen)

Ik geloof het niet

Ik geloof niet
in de god van onze economie
die de welvaartsstaat geschapen heeft
om vervolgens
sommige mensen rijk te houden
en anderen arm te maken

Ik geloof niet
dat een mens er alleen maar is
om te werken
en een bijdrage te leveren
aan de economie

Ik geloof niet
dat de aarde er is
om vervuild en leeggeroofd te worden
ter wille van de economie

Ik geloof niet
dat mensen er alleen maar zijn
om de producten van onze economie
aan te kunnen slijten

Ik geloof niet
dat landen alleen belangrijk zijn
als afzetgebied voor koopwaar
of vuilnisbelt voor het afval
van onze economie

Ik geloof het niet
ik wil het niet geloven
en ik bid God,
die de hemel en de aarde
en ook jou en mij geschapen heeft,
eerbiedig om de kracht
dat ik het nooit nee nooit
zal gaan geloven.

(Uit: Arda de Boer-van Veen, *Onderweg met de ander*, Leeuwarden 1996, blz. 61)

Noten

- 1 Zie de gebedsdienst 'Heel de wereld' voor een rechtvaardige handel op www.missieraad.nl
- 2 Gebaseerd op de opening van Greetje Witte-Rang tijdens de conferentie 'Globalisering, een agenda voor kerk en theologie' op 31 maart 2005 en een uitwerking van de Council for World Mission.

Bijbelse noties

Hoewel de bijbel niet direct over de problemen van onze tijd spreekt, blijken de bijbelse woorden ons toch telkens weer aan te spreken op zaken waar wij mee te maken hebben. Veel beschrijvingen van ongerechtigheid in de bijbel zouden ook in onze tijd kunnen zijn opgeschreven, zoals verrijking ten koste van de armen en de natuur of oneerlijke handelspraktijken. Toch moeten we de verhalen uit de bijbel iedere keer weer naar onze tijd vertalen en naar de actualiteit van een tekst en de bijbelse verhalen zoeken. Wat is Gods bedoeling met de schepping en wat houden de begrippen gerechtigheid, solidariteit, participatie en duurzaamheid in?

Oude Testament

In het Oude Testament zijn veel bijbelteksten te vinden die spreken over de economische aspecten van het 'huishouden van God' en wat onze rol daarin behoort te zijn. De ideale samenleving is een rechtvaardige samenleving, die zich richt op de zwakken. De wetgeving is een garantie voor eenheid in de samenleving. God vraagt keer op keer van ons recht te doen aan de armen, onderdrukten, uitgesloten en machtelozen, om onze stem te verheffen en om eerlijk te zijn. Immers 'een arme en een rijke hebben dit gemeen: de Heer heeft hen beide gemaakt' (Spreuken 22: 2)¹. Hoewel rijkdom niet wordt veroordeeld, is het wel belangrijk te weten waar die vandaan komt en hoe die wordt gebruikt. De rijken die rijk zijn geworden ten koste van anderen worden scherp veroordeeld en het kan zelfs de dood tot gevolg hebben. De Spreukendichter waarschuwt daar meerdere malen tegen. Bijvoorbeeld in hoofdstuk 21: 6 'Rijkdom verworven door bedrog is als een vluchtige adem op zoek naar de dood' en in hoofdstuk 10: 2 'Oneerlijk verkregen rijkdom baat je niet, rechtvaardigheid redt van de dood'. In Spreuken 30: 8-9 spreekt Agur uit 'Houd me ver van leugen en bedrog. Maak me niet arm, maar ook niet rijk, voed me slechts met wat ik nodig heb. Want als ik rijk zou zijn, zou ik u wellicht verloochenen, zou ik kunnen zeggen: 'Wie is de Heer?' En als ik arm zou zijn, zou ik stelen en de naam van mijn God te schande maken.' 'Van de Heer is de aarde en alles wat daar leeft' staat in Psalm 24:1. Daarom behoren wij zorgvuldig met Zijn schepping om te gaan. In Genesis 2: 15 krijgt de mens de opdracht de aarde te 'bewerken en erover te waken'. Dat kan ook vertaald worden met 'dienen en beschermen'. Dit gaat vaak samen op met de zorg voor de naaste. Zo wordt bijvoorbeeld in onze tijd een toenemend aantal (arme) mensen in met name het Zuiden getroffen door overstromingen of droogten als gevolg van klimaatverandering. Naast zorg voor de getroffen worden we ook opgeroepen om de door de mens veroorzaakte klimaatverandering tegen te gaan. Ook in Leviticus 25 gaan de zorg voor naaste en de schepping samen op. In Leviticus 25 wordt gesproken over het 'jubeljaar' dat na een cyclus van zeven 'sabbatsjaren' in het vijftigste jaar plaatsvindt. Het jubeljaar begint met een dag van boetedoening als gelegenheid tot verzoening met God en met de mensen. De bedoeling van het jubeljaar is om de onvermijdelijkheid van hebzucht en macht te doorbreken omdat die leiden tot uitsluiting van mensen. Daarnaast biedt het de mogelijkheid om het leven in de gemeenschap voor allen te herstellen. Families krijgen de kans om terug te keren naar het land van hun vaders, slaven worden vrijgelaten, schulden worden kwijtgescholden en het land wordt rust gegund om te herstellen omdat er niet wordt gezaaid en geoogst. Het jubeljaar getuigt van een nieuw begin en een terugkeer naar de orde van het gemeenschapsleven zoals God dat wil. Wanneer we het jubeljaar in het licht van onze tijd bekijken dan gaat het om de inrichting van de samenleving. Het gaat daarin om een politiek en economisch beleid waar ingegrepen wordt ten bate van de armen en waarbij het recht van de armen, de machtelozen en vluchtelingen wordt gerespecteerd. Daarbij is deze levenswijze verenigbaar met het handhaven van een ecologisch evenwicht en is ook het leven van de komende generaties veilig gesteld. Een economie die van de principes van het jubeljaar uitgaat, is gericht op rechtvaardige en duurzame relaties in de samenleving. Welzijn gaat daarbij boven welvaart. In een wereld waarin gemeenschappen uiteenvallen onder druk van een systeem waarbij groei ten koste gaat van het bewaren en herstellen van de aarde en individuele consumptie ten koste gaat van de behoeften van de meerderheid van de wereldbevolking, krijgen wij als gelovigen de opdracht om te kiezen voor bekering en herstel.

Ook de profeten spreken zich scherp uit over de heersende economische misstanden. Zij keren zich tegen de rijken, die leven ten koste van de armen en roepen op tot bekering, een terugkeer tot de God van het verbond. Ezechiël en Jesaja spreken zich fel uit tegen tirannen toen er honger kwam onder de armen en de armen werden uitgebuit door de rijken. In Ezechiël 34: 18-19 wordt de rijke voor de armoede verantwoordelijk gesteld. En in Amos 5: 21-23 laat God zijn afkeer blijken van feesten, samenkomsten en offers omdat het recht en de gerechtigheid in de samenleving wordt verwaarloosd. In Amos 8: 4-6 spreekt de profeet een scherp oordeel uit over de verwaarlozing van de armen en het oneerlijke handelsstelsel van Israël. En wordt in Amos 5: 24 aangegeven wat er nodig is: 'Laat liever het recht stromen als water, en de gerechtigheid als een altijd voortvloeiende beek'.

Al deze oordelen over ongerechtigheid gaan gepaard met een oproep tot bekering en een visioen van gerechtigheid. Dit bijbelse visioen van gerechtigheid binnen de economie geeft aan dat de kant van de armen moet worden gekozen: eerlijke betaling, doorzichtige relaties, geen uitbuiting, respect voor het leven en zorg dragen voor weduwen, wezen en vreemdelingen. Gerechtigheid houdt in dat er gewerkt wordt aan een maatschappij waar de kant van de onderdrukten en armen wordt gekozen.

In de Psalmen klinkt door dat God trouw is aan zijn verbond en dat hij zich in genade wil wenden naar degenen die in nood verkeren. Psalm 146 waarschuwt om niet op de machthebbers te vertrouwen, maar alleen op God. Op Hem kunnen wij aan: hij verschaft de verdrukten recht, geeft de hongerigen brood, bevrijdt de gevangenen, behoedt de vreemdelingen en hij houdt de wees en weduwe staande. Zijn voorbeeld doet navolgen door bijvoorbeeld oog te hebben voor de nood in onze eigen samenleving door mensen in de bijstand of WAO, asielzoekers, gevangenen, eenzamen op te zoeken en te steunen, maar vooral door hun strijd mee te voeren. Ook voor de nood in de wereld kunnen we ons inzetten door bijvoorbeeld te pleiten voor schuldkwijtschelding, zorgvuldig om te gaan met de schepping, ons in te zetten voor de Millenniumdoelen en bewuste keuzen te maken als consument.

Nieuwe Testament

Het Nieuwe Testament staat in hetzelfde perspectief als het Oude Testament. Ook Jezus wijst naar het jubeljaar als belofte van het Koninkrijk van God in Lucas 4: 18. En in het Nieuwe Testament zijn eveneens veel verhalen te vinden die ingaan op gerechtigheid en zorg voor de ander. Jezus laat duidelijk zien en horen dat Hij kiest voor de verdrukten en de armsten. Hij geeft in de Bergrede duidelijk aan waar het om draait in het Koninkrijk van God. 'Let op dat jullie de gerechtigheid niet beoefenen voor de ogen van de mensen, alleen om door hen gezien te worden. Dan beloont jullie Vader in de hemel je niet.' (zie Mattheüs 6: 1-13). In de verzen 19-21 wijst Jezus erop: 'Verzamel voor jezelf geen schatten op aarde: mot en roest vreten ze weg en dieven breken in om ze te stelen. Verzamel schatten in de hemel, daar vreten mot noch roest ze weg, daar breken geen dieven in om ze te stelen. Waar je schat is, daar zal ook je hart zijn.' In Mattheüs 25 vanaf vers 31 geeft Jezus aan dat diegenen het Koninkrijk beërven die hem te eten en te drinken hebben gegeven, die hem gehuisvest en gekleed hebben, hem opgezocht hebben toen hij ziek was en in de gevangenis zat. Deze zogenaamde werken van barmhartigheid zijn ook in onze tijd actueel (zie ook hoofdstuk 10)

Ook over geld en rijkdom en hoe daarmee moet worden omgegaan wordt gesproken in het Evangelie. In het verhaal van de rijke man en de arme Lazarus (Lucas 16:19-31) gaat het om een verkeerd gebruik van het aardse goed en onbarmhartigheid ten opzichte van de naaste. De rijke man heeft het zo druk met het genieten van zijn rijkdom dat hij Lazarus (= God helpt) niet opmerkt. Het verhaal van de rijke dwaas (Lucas 12: 13-21) is een waarschuwing tegen hebzucht en laat zien dat aardse rijkdom vergankelijk is. Jezus roept ons op door het geloof rijk te worden in God. Ook het verhaal van de rijke jongeling (Lucas 18: 18-27) is een harde waarschuwing dat rijkdom zulke sterke bindingen heeft dat een mens belemmerd kan worden het Koninkrijk binnen te gaan. Nog eerder gaat een kameel door het oog van een naald (vers 25). Rijkdom kan ons het zicht ontnemen in het kiezen van de weg van Jezus. We schieten daardoor tekort in het vervullen van de geboden, de liefde tot God en de naaste. De spanning tussen bezorgdheid over en de financiële zekerheid van ons bestaan en het tegelijkertijd zoeken naar het Koninkrijk van God en Zijn gerechtigheid komt duidelijk naar voren in Mattheüs 6:24: 'Niemand kan twee heren dienen... Je kunt niet God dienen én de Mammon'. Waar ligt onze toewijding? We moeten een duidelijke keuze daarin maken.

Jacobus waarschuwt als geen ander in zijn brief voor de gevolgen van het verkeerd omgaan met geld en bezit (zie Jacobus 2:1-3 en 5:1-5). Zijn kritiek is vooral gericht op christenen die een 'werelds' leven lijden. In zijn brief staat de oproep centraal om werk te maken van een echt christelijk leven: 'Voor God, de Vader, is alleen dit reine en zuivere godsdienst: weduwen en wezen bijstaan in hun nood, en je in acht nemen voor de wereld en onberispelijk blijven.' (1: 27). Geloven heeft geen zin als je er niet naar handelt (2: 14). 'Als het zich niet daadwerkelijk bewijst, is het dood (2: 17).' Paulus roept in Romeinen 12 : 1-2 op om ons niet aan te passen aan deze wereld, maar om ons denken te vernieuwen. Zo kunnen we ontdekken wat God van ons wil en ons in zijn dienst stellen. Dat kan ook een offer betekenen. Onze rol in de maatschappij is het op ons nemen van onze profetische taak: spreken voor de stemloze armen, de machtelozen, de kinderen en de ouderen, de werklozen en de daklozen.

Geïnspireerd door het Oude en Nieuwe Testament mogen wij de kant van de armen kiezen en actie ondernemen in solidariteit. Het christendom kan geen egoïstische en gesloten gemeenschap zijn waarbinnen mensen het alleen over hun geloof en persoonlijke redding hebben. We moeten ons bekeren naar een gemeenschap van liefde. Wij zijn immers allen leden van één lichaam en wanneer één lid lijdt, lijden alle leden mede (1 Korintiërs 12).

Gespreksvragen

- 1 Wat houden de bijbelse begrippen gerechtigheid, solidariteit, participatie en duurzaamheid voor u persoonlijk in?
- 2 Op welke wijze probeert u (samen met anderen) handen en voeten te geven aan deze begrippen? Kunt u daar voorbeelden van geven?
- 3 Hoe zou het jubeljaar in onze tijd vorm gegeven kunnen worden?
- 4 Hoe ervaart u als gelovige en inwoner van één van de rijkste landen ter wereld de scherpe waarschuwing tegen het verkeerde gebruik van geld en rijkdom?
- 5 Wat houdt een goed gebruik van geld en rijkdom voor uw persoonlijke leven als gelovige in?
- 6 Wat betekent het voor u dat wij allen leden van één lichaam zijn en dat wanneer één lid lijdt, alle leden mede lijden (1 Korintiërs 12)?

Noten

- 1 De citaten van de bijbelteksten in dit hoofdstuk zijn uit de Nieuwe Bijbel Vertaling, 2004.

Aan de slag met globalisering

In dit hoofdstuk staan diverse werkvormen genoemd, die gebruikt kunnen worden bij de bezinning op globalisering. De keuze voor een bepaalde werkvorm is afhankelijk van de doelgroep – leeftijd, sekse, opleidingsniveau en voorkennis – en het soort bijeenkomst. Naast werkvormen die in één bijeenkomst ingepast kunnen worden, zijn er ook werkvormen opgenomen die meer tijd kosten.

Teksten

Teksten uit de bijbel, kerkelijke en oecumenische verklaringen en de media kunnen ondersteuning bieden bij het op gang brengen van een gesprek, een bezinning over de invloed van de wereldeconomie op ons leven en de keuzen die we maken. Het leert ons zien wat er aan de hand is en aan de hand van deze analyse worden we aangezet tot actie. Een dergelijke bezinning kan plaatsvinden tijdens een aantal bijeenkomsten, in een leerhuis, een gespreks- of (bijbel)studiegroep.

Bijbel

Bezinning rondom de bijbelse boodschap vraagt om geloofskeuzen en vernieuwing van het economisch handelen. Met behulp van de bijbel kan naar teksten over uitsluiting, omgaan met geld, armoede, schepping enzovoort worden gezocht. De uitkomsten worden uitgewisseld en met elkaar besproken:

- Wat zegt de bijbel over het thema?
- Hoe kan dit naar onze tijd worden vertaald?
- Op welke wijze kunnen wij handen en voeten geven aan de bijbelse boodschap?

Deze werkvorm is geschikt als startpunt voor een bezinning over wat de bijbel van ons als gelovige vraagt. Ook kan deze werkvorm worden gebruikt bij de voorbereiding van een dienst of viering.

Oecumenische en kerkelijke verklaringen¹

De diverse oecumenische en kerkelijke verklaringen bieden eveneens mogelijkheden voor bezinning en gesprek.

- Wat is uw eerste reactie bij het lezen van deze verklaring of fragmenten?
- Wat wordt er eigenlijk gezegd over ons en over de ander in het Zuiden?
- Wat is de betekenis van deze verklaring voor ons als gelovigen en voor ons kerk-zijn?
- Wat is de aanklacht van de kerken uit het Zuiden? Wat betekent dat voor ons geloof?
- Wat zouden wij (samen met anderen) hieraan kunnen doen?
- Welke uitdagingen biedt deze verklaring ons? Wat gaan we concreet met deze uitdagingen doen?

In plaats van de gehele verklaring kan ook een aantal fragmenten uit de verschillende kerkelijke en/of oecumenische tradities worden geselecteerd. Eventueel zou zelf een dergelijke verklaring kunnen worden geschreven, die in het kerkblad wordt gepubliceerd en wordt voorgelezen tijdens een dienst of viering.

Kranten en tijdschriften

Zoek een aantal artikelen en/of fragmenten uit kranten en tijdschriften en krantenkoppen op waaruit globalisering blijkt: bijvoorbeeld over knelpunten of marktwerking in de zorg, de topbeloningen van managers, ontslagen bij bedrijven ondanks miljoenenwinsten, armoede in Nederland, zorgen over pensioenregelingen, verplaatsing van bedrijven, milieuproblematiek en kwijtschelding van schulden van ontwikkelingslanden. Kopieer een aantal van deze krantenkoppen, artikelen en/of fragmenten en laat de deelnemers in groepjes een aantal vragen beantwoorden.

- Wat is uw eerste reactie bij het lezen van deze krantenkoppen en artikelen of fragmenten?
- Wat hebben deze krantenkoppen of deze fragmenten te maken met globalisering?
- Benoem de positieve en negatieve aspecten van globalisering?
- Wat zou u zelf (samen met anderen) hieraan kunnen doen?

Let – wanneer het gesprek over globalisering al enige tijd gaande is – ook eens op berichten die voorbeelden zijn van alternatieven voor (aspecten) van globalisering in kranten en tijdschriften.

- Waar denkt u aan bij ‘alternatieven’ voor globalisering of bij ‘globalisering een menselijker gezicht geven’?
- Wat zijn aansprekende alternatieven?
- Waarom spreken deze alternatieven aan?

Economie van de eerbied

Een goede suggestie voor bezinning is het boek ‘Economie van de eerbied’ van Roelf Haan², waarin verhalen en zegswijzen uit de bijbel worden gelezen in de context van ons moderne bestaan. Het is geschikt om te gebruiken

bij het nadenken over en het inzicht verkrijgen de moderne maatschappij en de plaats die de christelijke gemeenschap daarin inneemt.

Meningsvorming

Een verbinding tussen de eigen ervaringen en de mondiale context is essentieel voor een verdere meningsvorming over het thema globalisering. Het gesprek met elkaar biedt verdere verdieping en nieuwe inzichten. Belangrijk is dat de deelnemers een persoonlijke inbreng hebben en hun mening kunnen uiten en toetsen aan elkaar. Ter verkenning van het thema globalisering of ter verdere verdieping zijn er verschillende mogelijkheden om met elkaar in gesprek te gaan.

Discussie en gesprek

Vaak wordt er in groepjes gediscussieerd aan de hand van enkele vragen. Bij een aantal hoofdstukken in deze gesprekshandleiding zijn daarom vragen opgenomen, die enerzijds verdieping kunnen bieden en anderzijds willen prikkelen of na laten denken over bepaalde aspecten van globalisering zoals bijvoorbeeld de uitsluiting van mensen dichtbij in Nederland of verder weg in de ontwikkelingslanden. Vanuit deze bezinning kan dan nagedacht worden over wat we met elkaar aan deze situatie kunnen doen.

Stellingen

Stellingen zijn vaak geschikt om een discussie of gesprek op gang te brengen zowel voor mensen die nog niet zoveel van globalisering af weten als voor mensen die zich er al wat langer met het thema bezig houden. Doordat allerlei nuances ontbreken, prikkelen ze vaak. Hierdoor komen mensen los. Stellingen kunnen op verschillende manieren worden gebruikt.

Ieder krijgt een lijstje met ongeveer vijf stellingen, die in een groep van maximaal acht personen worden besproken. In plaats van meteen met elkaar over de stellingen in gesprek te gaan, kan ieder eerst 10 minuten voor zichzelf nadenken over de stellingen en argumenten opschrijven. De deelnemers kunnen ook in twee groepen worden gesplitst. De ene groep zoekt argumenten vóór de stelling, de andere groep zoekt argumenten tégen de stelling. Daarna gaan beide groepen met elkaar discussiëren. Bij een grote groep werkt het goed wanneer iedere deelnemer een groene en een rode kaart krijgt. De deelnemer steekt de groene kaart op als hij of zij het met de stelling eens is en de rode als hij of zij het er niet mee eens is. Vervolgens krijgen enkele deelnemers de gelegenheid om aan te geven waarom hij of zij voor of tegen de stelling is. De deelnemers kunnen ook zelf of in kleine groepjes stellingen maken rondom globalisering. Voorwaarde is wel dat zij al enige basiskennis hebben.

Suggesties voor stellingen:

- Onze rijkdom is gebaseerd op de armoede van andere volken
- Globalisering is goed voor iedereen
- Iedereen heeft baat bij vrije wereldhandel
- Globalisering: de noden van de wereld zijn dichtbij gekomen, maar ze kunnen alleen globaal worden opgelost
- Er is geen alternatief voor de huidige economische orde
- Als gevolg van het succes van de globalisering, komen politieke veranderingen ten gunste van een buitengesloten onderklasse steeds verder weg te liggen
- Wij geloven in globalisering
- De huidige economische orde stelt de integriteit van het geloof op het spel
- De kerk moet meer globaliseren
- In Nederland wordt niemand echt uitgesloten
- Als je nooit zelf uitsluiting hebt meegemaakt kun je er ook niet over meepraten

Beeldvorming

Het gebruik van beeldmateriaal draagt bij aan een verdere beeldvorming van de deelnemers. Vaak zorgen beelden voor een vergroting van de betrokkenheid bij het thema. Een ander voordeel is dat een discussie makkelijker op gang komt na vertoning van bijvoorbeeld een videofragment. Een kijkvraag kan de deelnemers helpen bij het kijken. Beeldmateriaal kan worden gebruikt als startpunt, maar ook als verdere verdieping van het thema.

Associatiespel

Op een groot vel papier, whiteboard of bord staat één woord of korte zin. Bijvoorbeeld 'globalisering', 'economie', 'uitsluiting', 'ontwikkeling' of 'er is geen alternatief'. Ieder schrijft zijn of haar beelden, gevoelens en associaties daarbij op. Vervolgens wordt besproken wat er is opgeschreven, waarom bepaalde associaties, beelden en gevoelens opgeschreven zijn, wat dat over de ander en onszelf zegt en waar deze beelden, gevoelens en associaties vandaan komen. Dat laatste kan bijvoorbeeld vanuit de media, eigen ervaringen, verhalen van anderen of

eigen culturele context zijn. Eventueel kan gekeken worden of het beeld klopt en in hoeverre er aan een veelzijdiger beeld kan worden gewerkt. Het associatiespel is vooral geschikt wanneer mensen nog niet zoveel afweten van globalisering.

Audiovisueel materiaal^B

De documentaireserie Een Dollar per Dag over de armoedeproblematiek in de wereld biedt aanknopingspunten om de discussie over globalisering aan te gaan. Een Dollar per dag heeft een sterke connectie met de Millenniumdoelen die de wereld zich voor 2015 gesteld heeft. De verschillende documentaires gaan in op onder andere de toegang tot primaire levensbehoeften (huisvesting in India), kapitaal (microkrediet in Bolivia), gezondheidszorg (aids in Zuid-Afrika), markten (katoen in Mali, wereldhandelsorganisatie en landbouwsubsidies), werk (China en internationale arbeidsverdeling) en goed bestuur (Bosnië). De journalist Chris van der Heijden heeft een gelijknamig boek geschreven, waarin het dagelijkse leven van een aantal personen dat ook in de documentaireserie optreedt, wordt beschreven. Daarnaast bevat het boek tal van gegevens over armoede in de wereld van nu en gaat het ook over rijkdom: hoe gaan we om met armoede als we dat fenomeen nooit hebben gekend?

De videoband 'Kanarie in de kolenmijn' laat enerzijds de gevolgen van een toenemende integratie in de wereld-economie en vervolgens de gevolgen van het versterkte broeikaseffect op het leven van de bewoners van de eilanden in de Pacific zien. Hoewel de videoband al enige jaren oud is, heeft deze nog niet aan actualiteit ingeboet.

Fotospel

Het gebruik van foto's biedt vaak verrassende invalshoeken, zowel voor degene die de foto kiest als voor de overige deelnemers. In kranten en tijdschriften, maar ook op internet zijn veel foto's te vinden, die het één en ander over globalisering zeggen. Zie bijvoorbeeld Onze Wereld, Internationale Samenwerking, Missionaire Agenda, bisdombladen, Omkeer, Vandaar en Diakonia en de sites van het Wereld Sociaal Forum en de Jubilee Nederland. Zoek van te voren een aantal foto's op of laat de deelnemers thuis of ter plekke uit kranten en tijdschriften foto's opzoeken. Het is aardig om foto's dicht bij huis en verder weg te kiezen en er ook een aantal actiefoto's aan toe te voegen. Iedere deelnemer kiest één foto uit die hem of haar het meeste aanspreekt. Na de keuze praten de deelnemers afhankelijk van de grootte van de groep plenair of in groepjes daarover met elkaar door. Het is van belang dat de deelnemers iets afweten van globalisering, waardoor bij de foto's ook vragen kunnen worden gesteld naar het niet zichtbare verhaal achter de foto. Foto's moeten als het ware vragen gaan oproepen en het oog oefenen om de gevolgen van globalisering te (gaan) zien. Bijvoorbeeld: wat zijn de gevolgen van de privatisering van water wanneer we een vrouw met een waterkruik zien? Kan het zieke kind wel de juiste medische zorg krijgen of belemmert de schuldenlast van het land de toegankelijkheid van de zorg? Heeft de aids-patiënt in Afrika te maken met dure aids-remmers als gevolg van octrooien en patenten op medicijnen? Wat zijn de gevolgen voor de zorg in verzorgingstehuizen als gevolg van de marktwerking in de zorg?

De volgende vragen kunnen daarbij een handvat bieden:

- Waarom is deze foto uitgekozen? Wat spreekt daarin aan of juist niet?
- Wat zegt deze foto over globalisering? Wat zou het verhaal achter de foto kunnen zijn?
- Is globalisering een positief of negatief gegeven en waarom?

De foto's kunnen vervolgens worden gebruikt in een creatieve verwerking (zie hieronder).

Uitwisseling

De ontmoeting met (mede)gelovigen uit andere werelddelen en culturen biedt een uitdaging voor zowel jong als oud. Het persoonlijke contact en de confrontatie met onrecht en armoede heeft vaak invloed op of raakt de eigen manier van leven. De ontmoeting met de ander kan een direct (en eerlijk!) beeld van de situatie en de behoeften geven. De gevolgen van globalisering kunnen door middel van uitwisseling een gezicht krijgen. De betrokkenheid neemt toe. Mensen zijn daardoor eerder bereid iets te veranderen en zich in te zetten voor een betere en rechtvaardiger wereld. Voorwaarden voor uitwisseling zijn een goede voorbereiding en verwerking.

Ontmoeting

"Het bezoek van een Palestijn maakte indruk in de kerkelijke gemeente in Zuidlaren. Er is niet alleen overredingskracht nodig om de Palestijnse kant van het verhaal te laten zien. Het vergt ook iets van jezelf om andere gedachten toe te laten. Daardoor kan een ander denkklimaat ontstaan. In de toekomst wil ik een discussie organiseren, waarin het verhaal van beide kanten - de Israëliëse en de Palestijnse - aan de orde komt"

Ds. H. Wilmink

Ervaringen delen

Een goede methode om het begrip globalisering dichterbij te brengen, is met elkaar ervaringen en verhalen te delen die betrekking hebben op globalisering. Op welke manier beïnvloedt globalisering het eigen leven, de eigen regio, de kerk en Nederland? Hoe beïnvloedt globalisering het leven van mensen in andere landen? Wat zijn positieve en wat zijn negatieve ervaringen met globalisering? Door ervaringen te delen, leren mensen van elkaar wat de effecten van globalisering zijn. Ook kunnen de verschillende ervaringen de basis voor het gesprek en de bezinning in de eigen parochie en gemeente vormen. Daarnaast kunnen ze het startpunt vormen om met elkaar de verantwoordelijkheid nemen, waardoor een tegenmacht gevormd kan worden die de ontmenselijkende aspecten van globalisering tegengaat.

Verhalen delen

Een mijnwerker in Zambia vertelt dat privatisering van mijnen voor een hogere werkloosheid zorgt. Een boer in Mali, die katoen verbouwt, vertelt dat dalende prijzen op de wereldmarkt grote gevolgen voor zijn inkomen heeft. De katoen uit de VS, die met miljarden dollars steun wordt geteeld, zorgt voor oneerlijke concurrentie. Daardoor is er niet genoeg geld voor gezondheidszorg en scholing. Op de Kaaimaneilanden wordt globalisering ervaren door de migratie van vakmensen. Een gemeenschap aan de kust van India, die afhankelijk is van visserij, vertelt over de strijd om te overleven nu de vangsten steeds kleiner worden door de activiteiten van moderne Japanse trawlers. Een vrouw uit de Solomoneilanden deelt haar zorg over de negatieve effecten van klimaatverandering. Een boer uit Nederland heeft te maken met het nieuwe agrarische beleid van de Europese Unie die een bedreiging vormen voor zijn bestaan als agrariër. Een bankemployee uit Singapore vertelt dat zij haar baan is verloren als gevolg van stagnerende financiële markten. Een zakenman uit Engeland deelt de dilemma's die zijn plannen om zijn zaak naar Zuid-Afrika te verplaatsen oproepen.

De ontmoeting met en kennis nemen van onze 'buren' is ook een vorm globalisering. Een rijke parochie of gemeente kan contact leggen met een nabijgelegen parochie of gemeente, waar veel armoede en werkloosheid is. Het delen van ervaringen kan bijvoorbeeld zicht geven op de tweedeling in de maatschappij, topbeloningen, verplaatsing van bedrijven en uitsluiting. Plattelandsgemeenten of parochies kunnen ervaringen uitwisselen en ontmoetingen organiseren met stadsgemeenten of parochies. Het kan daarbij gaan om de ervaringen van boeren met het agrarische beleid van de Europese Unie, het verdwijnen van voorzieningen in de dorpen, de stedelijke problematiek van verpaupering, criminaliteit en zwervers en het samenleven met andere culturen en religies. Contacten met migrantenkerken⁴ kunnen zicht bieden op het leven als migrant, de gevolgen van globalisering hier en in het thuisland. Ontmoetingen tussen en samenwerking van mensen met verschillende godsdienstige en levensbeschouwelijke achtergronden kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de opbouw van een rechtvaardiger, vreedzamer en veiliger samenleving. Een gezamenlijke maaltijd, een multireligieuze viering, een wandeling langs de verschillende gebedshuizen enzovoort waarbij de ontmoeting met de ander en het delen van verhalen en ervaringen centraal staat, brengt globalisering dicht bij. Verschillende COSSen⁵ bieden een programma 'Verhalen van ver' aan waarbij vluchtelingen en migranten hun verhaal vertellen en aan hen vragen kunnen worden gesteld.

Partnerschap

Het is inspirerend om als gemeente of parochie een partnerschap met een kerk of parochie in het Zuiden of Oost-Europa te onderhouden via bezoeken over en weer, brieven en internet. Het kan daarbij gaan om een uitwisseling van ervaringen en een delen van wat ons als gelovigen bezighoudt. Wat zijn de noden van onze medegelovigen? Hoe kijken zij vanuit hun context aan tegen globalisering of bijbelse verhalen die ingaan op economie en het 'huishouden' van God. Met de partner kan ook een dienst of viering worden voorbereid. Ook intercultureel Bijbellezen, waarbij mensen uit verschillende culturen met elkaar uitwisselen hoe zij de bijbel lezen en interpreteren aan de hand van een aantal vooraf geselecteerde bijbelgedeelten, biedt mogelijkheden voor uitwisseling.⁶ Het idee achter Intercultureel Bijbellezen is dat we elkaar nodig hebben bij het nadenken over wat de bijbel voor mijn geloofsleven en voor mijn plaats in de maatschappij betekent.

Communio

Het bisdom Groningen heeft sinds 1981 een band met het bisdom Ilagan op de Filippijnen. Communio, gemeenschap, heet deze vriendschapsband. Het doel van de relatie is inspiratie voor de toekomst, waarbij leren van elkaar als gelovigen centraal staat. Naast bezoeken over en weer rondom een thema – in het jaar 2000 globalisering – probeert een aantal parochies contact met elkaar te houden. Soms zijn er ook scholen, organisaties van boeren of vrouwen bij betrokken. Het internationale contact is ook een steun bij acties rond eerlijker verkiezingen, illegale houtkap enzovoort. Ieder jaar wordt er in november in beide bisdommen een Communiozondag gehouden. Het thema wordt afwisselend voorbereid door één van beide bisdommen. Ervaringen worden uitgewisseld om te komen tot en grotere inzet voor maatschappelijke verandering en een dieper beleven van het geloof.⁷

Door het Oog van de Ander - Intercultureel Bijbellezen

Tussen 2001 en 2004 zijn tientallen basisgroepen uit verschillende culturen en werelddelen bij elkaar gebracht door hen eenzelfde bijbeltekst te laten lezen, deze op de eigen leefsituatie te betrekken en daarover met elkaar in gesprek te gaan. Dit schepte de mogelijkheid om de bijbel te lezen, als het ware 'door de ogen van een ander'. De wijze waarop, en de voorwaarden waaronder, deze interculturele communicatie plaatsvindt, en de effecten van perspectiefwisseling, zijn tevens onderwerp van een theologisch en sociaal wetenschappelijk onderzoek geweest. In dit project werken Kerkinactie, de Vrije Universiteit (VU) en ICCO samen met een groot aantal partners uit diverse ontwikkelingslanden.

Creatieve werkvormen

Creatieve werkvormen kosten over het algemeen vrij veel tijd. Niet alleen de uitvoering, maar ook de voorbereiding daarvan. Het biedt niet alleen creatieve gemeenteleden en parochianen de gelegenheid om hun verhaal of visie te delen, maar draagt ook bij aan een langduriger bezinning. Bovendien zijn creatieve werkvormen voor jong en oud, zowel afzonderlijk als gezamenlijk, geschikt.

Collage

Een collage is een verzameling van beelden, teksten of voorwerpen, die een boodschap weergeven of een bepaalde gedachte vorm geven. Het maken van een collage in een groepje biedt gemeenteleden en parochianen een goede mogelijkheid om met elkaar over globalisering na te denken en te discussiëren. Verschillende groepjes kunnen een bepaald aspect van globalisering kiezen, zoals wereldhandel, schulden, milieu, cultuur & media, gezondheid & voedsel en (één van) de Millenniumdoelen. De verschillende collages kunnen in de kerk worden opgehangen en neergezet. In een themadienst of viering wordt daar aandacht aan besteed. Er zijn verschillende vormen collages mogelijk: een tekstcollage, waarbij krantenkoppen of -artikelen over globalisering worden gerangschikt en opgeplakt; een beeldcollage, waarbij foto's, plaatjes en afbeeldingen, die wat over globalisering zeggen, worden opgeplakt en eventueel worden voorzien van een (eigen) tekst. Ook kan er in groepjes worden gewerkt aan het ontwerp van wandkleed, een affiche of poster, waarin bijvoorbeeld wordt opgeroepen om mee te doen aan een actie voor een rechtvaardiger economie.

Tentoonstelling

Vraag gemeenteleden of parochianen die graag fotograferen en/of die graag reizen een aantal foto's te maken rondom een bepaald thema, zoals de zorg, landbouw, de stedelijke problematiek (drugs, prostitutie en zwervers) en hulpverlening, de multiculturele samenleving, één of meerdere Millenniumdoelen of de werken van barmhartigheid. Hoewel niet noodzakelijk is het aardig om een mix van de eigen omgeving en verder weg te maken en om naast negatieve ook positieve aspecten of tekenen van hoop te laten zien. Stel van de mooiste foto's een tentoonstelling samen, eventueel met onderschriften. De tentoonstelling kan worden gebruikt voor verdere beeldvorming rondom het gekozen thema en een aanzet geven om in actie te komen voor diegenen die het slachtoffer zijn van de negatieve gevolgen van globalisering.

Er kan ook een tentoonstelling van andere creatieve uitingen zoals schilderen, tekenen, boetseren, houtbewerking en handwerken worden gemaakt. Ook kan van afvalmaterialen het één en ander worden vervaardigd. Voor een dienst of viering rondom het thema kan een bloemstuk worden gemaakt wat dit uitbeeldt of een gedicht van een gemeentelid of parochiaan worden voorgedragen. Een tentoonstelling kan op verschillende momenten worden gebruikt in het kerkelijk leven. Bijvoorbeeld in een leerhuis, een jongerengroep, tijdens de catechese of in een vesper of themadienst waarin stil wordt gestaan bij God die als vreemdeling, gevangene of hongerige vraagt om solidariteit en waar aangezet wordt tot daden van barmhartigheid. De tentoonstelling kan ook worden getoond aan buitenstaanders. Bijvoorbeeld als het kerkgebouw open is tijdens de vakantie of Open Monumentendag.

De werken van barmhartigheid zijn ontleend aan de beschrijving van het laatste oordeel in Mattheüs 25: 31-46. De werken van barmhartigheid - ook wel 'liefdewerken' genoemd - behoren tot de oudste tradities van de kerk. Paus Innocentius III voegde er in 1207 een zevende aan toe: de doden begraven. Door de pestepidemieën in de Middeleeuwen kreeg dit moeilijke en gevaarlijke zevende werk zelfs een bijzondere waarde. De werken van barmhartigheid zijn nog steeds een opdracht voor christenen. In onze tijd kunnen wij deze werken van barmhartigheid vertalen naar en doen binnen de mondiale structuren. We leven immers in een geglobaliseerde wereld. Ook de Millenniumdoelen kunnen gezien worden als moderne werken van barmhartigheid.

- *Het voeden van de hongerigen* heeft vandaag vooral te maken met een wereldwijd voedselprobleem en internationaal ongelijke landbouwverhoudingen. Niet alleen ver weg, maar ook dichtbij is 'honger' te vinden getuige de voedselbanken die zich in hoog tempo uitbreiden.
- *Het laven van de dorstigen* heeft bijvoorbeeld te maken met vervuiling, gebrek aan en privatisering van drinkwater.

- *Het kleden van de naakten* heeft niet direct meer te maken met het kleden van mensen die geen kleren hebben, maar met het her-kleden van mensen die geen 'schone kleren' hebben. 'Vuile kleren' worden onder andere gemaakt door middel van kinderarbeid of tegen zeer lage lonen.
- *Het herbergen van de vreemdelingen* is tegenwoordig actueel door de vluchtelingen, migratiestromen en asielzoekers.
- *Het vertroosten van de gevangenen* kan ook worden opgevat als het opzoeken van mensen die gevangen zijn geraakt in allerlei systemen, variërend van politiek-economische tot oorlogszuchtige, religieuze, racistische of welke dan ook.
- *Het bezoeken van de zieken* is actueel in een wereld waarin jaarlijks miljoenen mensen sterven aan ziekten zoals malaria, tuberculose en diarree die met betere en goedkopere medicijnen te bestrijden zijn.
- Net als 'doden begraven' vanuit een gruwelijke pestepidemie een latere toevoeging is aan de zes eerder geformuleerde werken van barmhartigheid, kan dat vandaag de dag gelden voor aids.

Musical

Maak met elkaar als jongerengroep, parochie of gemeente een musical over bijvoorbeeld uitsluiting, de werken van barmhartigheid of de Millenniumdoelen. Voordeel is dat jong en oud vaak meer betrokken op elkaar raken. Voorwaarden voor het maken van een musical is dat een aantal creatieve mensen het voortouw neemt en het proces van ontwikkeling en begeleiding op zich nemen. Naast teksten en muziek moeten ook decors en kleding worden gemaakt. Vaak is minimaal een jaar voorbereiding nodig voordat daadwerkelijk de musical kan worden opgevoerd.

Noten

- 1 Zie www.stichtingoikos.nl en hoofdstuk 11 voor de sites van de WCC, WARC en LWF.
- 2 *Economie van de eerbied*, dr. Roelf Haan, uitgave Oikos, Solidaridad en uitgeverij Meinema, 2005
- 3 Voor meer informatie over de documentaireserie: EMF films, Hogeweyselaan 23, 1382 JK Weesp, tel. 0294 457 295, www.emffilms.com. De video *'Kanarie in de kolenmijn'* is te leen bij Oikos.
- 4 Voor informatie en ideeën: www.skinkerken.nl en www.migrantenweek.nl
- 5 Voor meer informatie: www.cossen.nl
- 6 Zie www.bible4all.org
- 7 Zie ook het artikel *'Partners in geloof'*, Missionaire Agenda, jaargang 23, nr. 1

Xplore the globe

Jongeren en globalisering

Jongeren zijn steeds meer vertrouwd met een globaliserende wereld. Zij zijn overal via hun mobiele telefoon bereikbaar, dragen Nike schoenen gemaakt in de Filippijnen en T-shirts uit de achterbuurten van Indonesië en zijn omsingeld door Amerikaanse fastfoodketens en multinationals als Microsoft. Het verre is niet meer vanzelfsprekend vreemd. Jongeren reizen overal naar toe, e-mailen en chatten met jongeren aan de andere kant van de wereld en komen daardoor in contact met andere culturen. Ook in de Nederlandse samenleving is een grote verscheidenheid aan culturen van elders vertegenwoordigd. Er is meer aandacht voor en kennis van de eigen en andere culturen en een sterker besef van 'wereldburgerschap', maar vaak in een nogal enge betekenis van het woord. Jongerculturen en -trends vertonen over de hele wereld een grotere eenvormigheid dan voorheen. Enerzijds draagt dit bij aan een besef van onbegrensde mogelijkheden. Anderzijds ook aan een besef van onzekerheid: de wereld kan niet worden gestuurd en ons lot hebben we niet volledig in eigen hand. De keerzijden van globalisering kunnen zichtbaar worden als jongeren juist vanwege die mobiele telefoon of verre reis geldproblemen krijgen of als zij door ziekte, afkomst, een afgebroken studie, schulden, werkloosheid of wat voor reden dan ook niet mee kunnen komen, buiten de boot vallen en worden uitgesloten.

Een aantal jongeren is zich zeer bewust van de kloof tussen arm en rijk, de schade aan het milieu en de uitsluiting van, vervreemding tussen en exploitatie van groepen mensen. Zij zijn kritisch naar de maatschappij en willen verandering teweeg kunnen brengen. Daarin past bijvoorbeeld de belangstelling van relatief veel jongeren voor de anti- en andersglobaliseringbeweging. Maar over het algemeen is de kennis van jongeren over ontwikkelingssamenwerking beperkt. Veel jongeren hebben geen besef van de harde realiteit achter de luxe en onderschatten de welvaartsverschillen in de wereld. De boodschap voor veel jongeren betreffende ontwikkelingsamenwerking lijkt duidelijk: het gaat om honger, armoede en ziekte. Sociale, politieke, economische en ecologische problemen en problemen in de voor ontwikkeling voorwaardelijke sfeer worden nauwelijks door hen opgemerkt.

Jongerenparticipatie

Wanneer de gemeente of parochie een gesprek en bezinning start over globalisering, horen daar ook de jongeren bij. Te denken valt aan catechese, jongerendiaconaat, jongerengroepen en de jeugdkerk. Dat daarbij wordt uitgegaan van de 'eigen' agenda, van de items van de jongeren, is vanzelfsprekend. Maar dit kan ook een spanning opleveren tussen aan de ene kant het programma en de boodschap die de kerk heeft en wil overdragen en aan de andere kant de overtuiging dat verandering alleen vanuit jongeren zelf kan plaatsvinden. Het actief betrekken van jongeren is nodig om hen te motiveren hun betrokkenheid ook in gedrag om te zetten. Participatie van jongeren betekent dat zij aan onze (toekomstige) samenleving of onderdelen daarvan mee sturen en vormgeven. Die participatie voltrekt zich in een geleidelijk en voornamelijk informeel leerproces. De uitdaging is dat jongeren zich aangesproken voelen door een persoonlijk of maatschappelijk thema waarvoor ze zich willen inzetten, waarbij het vooral gaat om datgene wat jongeren zelf als een uitdaging definiëren. Belangrijk is dat jongeren zelf greep hebben op deze uitdaging, waarbij ze het gevoel hebben dat ze door hun eigen inzet een verschil kunnen maken. Daarnaast moeten zij zich verbonden weten met andere mensen, gemeenschappen en ideeën. Het is daarom van belang om ook het gesprek tussen de generaties te bevorderen.

Werkvormen

Hoewel in hoofdstuk 10 al diverse werkvormen staan genoemd, die ook voor jongeren¹ bruikbaar zijn, is in dit hoofdstuk een aantal werkvormen opgenomen die met name voor jongeren geschikt of interessant zijn. Voor veel 15 tot 25 jarigen staat het oplossingsperspectief centraal. Belangrijk daarbij is:

- vooral het 'doen' centraal te stellen en de inhoudelijke informatie en bezinning gaandeweg aan bod te laten komen;
- resultaat vanuit een positieve invalshoek te belichten: resultaat is mogelijk en effectief;
- nadruk te leggen op de link van resultaat 'hier' en gevolgen 'daar': het effect van resultaat in het Zuiden, je kunt vanuit hier de wereld helpen veranderen;

Het eigenbelang en de eigen verantwoordelijkheid, binnen de eigen context of leefomgeving kan daarbij worden benadrukt.

Geloof en globalisering

Bezinning en bijbelstudies kunnen ook voor jongeren eye-openers zijn. Zij zetten jongeren aan het nadenken over de kloof tussen arm en rijk die alsmaar groter wordt en over het milieu dat kapot gaat aan onze welvaart.

Het kan helpen om te reflecteren op het eigen leven en uitdagen om keuzes te maken om te leven naar de bedoelingen van God in deze wereld. Te denken valt aan thema's als onrecht, omgaan met geld, armoede en rijkdom, milieu, consumptie en levensstijl. Wat zegt de bijbel precies over deze zaken? Hoe vertaal je dat naar vandaag de dag? Gaan we als christenen niet net zo hard mee in de consumptiemaatschappij of houden we in onze levensstijl rekening met armoede en milieu? Wat is er echt belangrijk in het leven? En: brengt meer welvaart ook meer geluk?

Schatten verzamelen (Mattheüs 6: 19-34)

Mattheüs 6 is een onderdeel van de Bergrede, waarin veel wordt gezegd over geld en rijkdom. God vraagt van ons om voor de ander te leven, om niet te leven voor eigen gewin. Dat we niet de Mammon najagen, en dat we ons geen zorgen maken over eten en drinken, kleding en een dak boven ons hoofd. God vraagt van ons dat we eerst zijn koninkrijk en zijn gerechtigheid zoeken! Aan de hand van gespreksvragen kan daarover worden nagedacht. Ook is het mogelijk om een creatieve verwerking – rap, sketch, gedicht enz. – te laten maken en dit te gebruiken in een jongerendienst of jeugdkerk.

Gespreksvragen

- 1 Welke redenen worden in de verzen 19-21 gegeven om geen schatten op aarde te verzamelen?
- 2 Wat versta jij onder 'schatten op aarde'? En wat onder 'schatten in de hemel'?
- 3 Waarom is het zoals in vers 24 staat onmogelijk om God te dienen en de Mammon?
- 4 Waarom staan deze twee zo sterk tegenover elkaar?
- 5 Wat moet in ons leven het belangrijkste zijn? (verzen 33-34)
- 6 Wat betekent dat dan voor jou in je dagelijkse leven?

Jongerendienst of jeugdkerk

Jongerendiensten en jeugdkerken zijn plaatsen waar jongeren met elkaar, op hun manier en aansluitend bij hun belevingswereld kennismaken met de boodschap van God aan de mens. Belangrijk doel is dat de jongeren persoonlijk bijdragen aan het toepassen van de bijbelse boodschap in hun dagelijks leven. Muziek, persoonlijk getuigenis, korte studies en discussies zijn vaak belangrijke elementen. Ook beelden, symbolen of creatieve invullingen, zoals (eigengemaakte) raps, gedichten, toneel, mime, enz. kunnen deel uitmaken van een jongerendienst. Een aansprekende vorm kan een wisselwerking zijn van de stem van de rijken en de stem van de armen, een gesprek tussen een jongere (aanklacht over onrecht) en God (belofte dat je er niet alleen voor staat) of het lezen van bijbelgedeelten en reacties hierop.

Sketch²

Eén persoon leest de gedeelten uit Genesis 1 voor. Eén of meer personen (eventueel gekleed in een statig pak) reageren hierop. Geef na afloop de gelegenheid om te reageren of ga in debat met elkaar, bijvoorbeeld over rentmeesterschap, onze omgang met deze wereld, het gegeven dat we naar Godsbeeld geschapen zijn, de uitspraak 'en God zag dat het zeer goed was'.

persoon 1: In het begin schiep God de hemel en de aarde. ... God zei: 'Het water onder de hemel moet naar één plaats stromen, zodat er droog land verschijnt.' En zo gebeurde het. Het droge noemde hij aarde, het samengestroomde water noemde Hij zee. En God zag dat het goed was.

persoon 2: Toen was het goed, ja! Maar nu? We kopen zoveel producten, pakken de auto om het minste of geringste en gebruiken zoveel elektrische apparaten, dat de hele lucht vol zit met CO₂. De lucht vervuilt, de hulpbronnen raken op en het broeikaseffect neemt alleen maar toe!

persoon 1: God zei: 'Overal op aarde moet jong groen ontkiemen: zaadvormende planten en allerlei bomen die vruchten dragen met zaad erin.' En zo gebeurde het.

persoon 3: Moet je nu eens kijken: sommige landen zijn compleet veranderd in een woestijn, terwijl andere landen onder water staan. De vruchtbare bodem is uitgeput of verdroogd en ontzettend veel mensen lijden honger!

persoon 1: God zei: 'Het water moet wemelen van levende wezens, en boven de aarde, langs het hemelgewelf, moeten vogels vliegen.' En hij schiep de grote zeemonsters en alle soorten levende wezens waarvan het water wemelt en krioelt, en ook alles wat vleugels heeft. En God zag dat het goed was. God zegende ze met de woorden: 'Wees vruchtbaar en wordt talrijk en vul het water van de zee. En ook de vogels moeten talrijk worden, overal op aarde.'

persoon 4: Wordt talrijk? Ontzettend veel diersoorten worden met uitsterving bedreigd of zijn al uitgestorven. Overbevissing, dode vissen in de rivieren, varkens bij elkaar opgepropt, huisdieren afgedankt en vastgebonden aan een boom. God had vast andere plannen toen hij ze zegende!

persoon 1: God zei: 'Laten wij mensen maken die ons evenbeeld zijn, die op ons lijken...' God schiep de mens als zijn evenbeeld, als evenbeeld van God schiep hij hem, mannelijk en vrouwelijk schiep hij de mensen. ... God keek naar alles wat hij had gemaakt en zag dat het zeer goed was.

persoon 5: Zeer goed, ha, kijk eens om je heen! Mensen maken ruzie, wantrouwen elkaar, denken alleen aan zichzelf. De kloof tussen rijk en arm neemt alleen maar toe. Mensen worden uitgebuit en uitgesloten. Is dat nou een mens naar Gods beeld, is dat nou 'zeer goed?'

Jongerendiaconaat

Een aanknopingspunt om met jongeren met het thema globalisering aan de slag te gaan, is het jongerendiaconaat. Daarin gaat het immers om omzien naar elkaar. Bijvoorbeeld aandacht voor jeugdwerkloosheid, waarbij het al veel betekent voor werkloze jongeren als zij merken dat de kerk aandacht heeft voor hun problemen en hen mee wil denken. Hoe voelt het om uitgesloten te zijn? Wat kunnen we voor werkloze jongeren betekenen? Hoe kunnen we hen insluiten? Een andere mogelijkheid is om vluchtelingen of migranten(jongeren) uit te nodigen hun verhaal te vertellen en dit verhaal in een mondiale context te plaatsen. Ook ontmoetingen met (jonge) gehandicapten, bijstandsmoeders, personeel en bewoners van verpleeghuizen, ouderen of ex-gevangenen kunnen jongeren helpen inzicht te krijgen op de gevolgen van uitsluiting, de gevolgen van marktwerking, enz.

Een 'diaconale stage' kan jongeren zelf laten ervaren hoe het is om in een kwetsbare positie te verkeren. De jongeren krijgen eerst enkele catecheselessen over wat diaconaat inhoudt en op welke wijze diaconaat wordt geconfronteerd met globalisering, zoals toenemende armoede en tweedeling in Nederland, meer noodhulp als gevolg van klimaatgerelateerde rampen en de vluchtelingenproblematiek. Daarna gaan ze bijvoorbeeld een maand lang één dagdeel in de week meewerken in een instelling, zoals een verzorgingstehuis of een inloophuis. Zij of hij krijgt de opdracht om tijdens die stage de vrijwilligers die bij die werkplek actief zijn te interviewen. Aan het eind wordt een verslag gemaakt van haar of zijn ervaringen. Deze worden gepresenteerd in bijvoorbeeld een dienst over diaconaat of het kerk- of parochieblad.

Uitwisseling

Voor catechese en jongerengroepen die zich willen verdiepen in de gevolgen van globalisering kunnen verschillende vormen van uitwisseling eye-openers zijn en resulteren in een andere manier van denken en het maken van andere keuzes. Echte ontmoeting met de ander resulteert in betrokkenheid en bewogenheid. Ook in actie komen en zich uitspreken tegen onrecht kunnen gevolgen hiervan zijn. Voorwaarden zijn een goede voorbereiding en verwerking van de ontmoeting met de ander. Er zijn veel vormen van uitwisseling zoals verhalen uitwisselen, e-mailen, chatten, bezoeken binnen Nederland aan gevangenen, asielzoekers, migranten en bezoeken over en weer met het buitenland.

Buitenland

Er zijn diverse organisaties³ die de mogelijkheid bieden om voor kortere of langere tijd in het buitenland te verblijven. Ook komen soms buitenlandse jongeren naar Nederland in het kader van een uitwisseling. Een dergelijk uitwisselingstraject kan ook worden gekoppeld aan een thema. Zeker wanneer een jongerengroep of catechese-groep gezamenlijk een dergelijk traject ingaat.

Meeleven

Uitwisselen

Want ik kom uit een andere cultuur en jij ook

En wij ontmoeten elkaar

Waar

Ergens er tussen in

Of kruipen we langzaam dicht naar elkaar toe?

Hoeveel durf je te geven

Hoeveel durf je te laten staan?

Bron: Piencke Koops, rondzendbrief uit Rwanda

Internetuitwisseling

Met jongeren in het Zuiden of Oost-Europa, een jongere die een diaconaal jaar doet of meeleeft in het buitenland, maar ook met mensen in missie, zending of ontwikkelingswerk kunnen via internet verhalen en informatie worden uitgewisseld. Gerichtte vragen over de situatie ter plekke (eten, school, werk, geloof, levenssituatie enz.), hoe globalisering het leven van de mensen beïnvloedt, welke betekenis het geloof heeft in bijvoorbeeld moeilijke situaties kan een beeld schetsen van een wereld waarin rechtvaardigheid ver te zoeken is.

Chatten met Rwanda

Op initiatief van de predikant, die een aantal jaren werkzaam was in Rwanda, chatten jongeren van een kerkelijke jongerengroep in Ermelo al een aantal jaar met leeftijdgenoten in Rwanda. Eén keer per maand wisselen zij informatie uit en bevragen zij elkaar op het leven van alledag en meningen over allerlei zaken, zoals bijvoorbeeld de invloed van aids op Rwanda. De Rwandese jongeren zijn verbonden aan l'Association 'Mwana Ukundwa', een organisatie die weeskinderen ondersteunt door het verzorgen van schoolgeld, eten en het verlenen van naailessen of een schoenenatelier voor de kinderen die van school af zijn.

Xposures in relatie tot maatschappelijke vragen

Het engelse woord 'exposure' betekent letterlijk 'bloot stellen aan'. Een Xposure in relatie tot maatschappelijke vragen is een vorm van uitwisseling waarbij een bedrijf wordt bezocht. Dat kan een multinational zijn zoals bijvoorbeeld TPG dat betrokken is bij het World Food Program, Ahold dat samen met ICCO in Afrika werkt of Shell dat bezig is met duurzame energie. Ook zorginstellingen of energiebedrijven die te maken hebben met liberalisering of een klein (agrarisch) bedrijf dat het hoofd maar net boven water kan houden door concurrentie op de wereldmarkt bieden mogelijkheden voor een bezoek. Een Xposure heeft tot doel de jongere aan het nadenken te zetten en bloot te stellen aan het gedachtegoed van waaruit wordt gewerkt, maar ook de vragen en dilemma's waarmee een bedrijf te maken heeft. Belangrijk voor een succesvolle Xposure is een goede voorbereiding. Daarin proberen de jongeren het één en ander te weten te komen over het bedrijf en worden, afhankelijk van met wie wordt gesproken – de top en/of de werknemers, vragen bedacht. Bijvoorbeeld: wat is de bedrijfsfilosofie? Wat verstaat het bedrijf onder maatschappelijk verantwoord ondernemen en hoe geeft het bedrijf daar vorm aan – niet alleen in Nederland, maar ook in het buitenland? Hoe ziet het bedrijf de liberalisering van de markt? Met welke dilemma's (verplaatsing bedrijf, aanpassing productie e.d.) heeft het bedrijf te maken. Tijdens de het gesprek is het goed om het oordelen nog even uit te stellen. De ervaringen kunnen later gedeeld worden door middel van een gesprek of een creatieve verwerking.

Debatteren

Jongeren vinden het vaak leuk om met elkaar in debat te gaan aan de hand van stellingen. Doordat allerlei nuances ontbreken, prikkelen ze vaak en zorgen ze voor verhitte discussies. Ook draagt debatteren bij aan meningsvorming, versterking van vaardigheden op het gebied van debatteren, presenteren en argumenteren en wordt kennis gemaakt met alternatieve opvattingen. Laat de jongeren zelf een aantal stellingen rond het thema globalisering bedenken en houdt er eventueel zelf een aantal achter de hand. Belangrijk is dat jongeren al wel wat van globalisering af weten. Hoewel er verschillende vormen van debat mogelijk zijn, zijn er twee uitgelicht die jongeren aanspreken. Deze zijn geschikt voor catechese en jongerengroepen.

Ren-je-rot debat

Het Ren-je-rot debat is een manier van discussiëren waarbij de jongere duidelijk moet laten zien waar hij of zij staat. Letterlijk. De zaal is in twee helften verdeeld. Als je vóór de stelling bent, ren je naar links. Als je tegen de stelling bent, ren je naar rechts. De jongere laat het niet alleen zien, maar ook horen door met argumenten te komen als hij of zij daar naar wordt gevraagd... Als de jongere het toch niet eens is met de mensen aan zijn of haar kant dan loopt hij of zij gewoon naar de overkant! Per stelling wordt maximaal 15 minuten gedebatteerd. Tijdsduur: afhankelijk van de voorbereiding en het aantal stellingen 1 à 2 uur

Jongeren Lagerhuisdebat

Bij een Jongeren Lagerhuisdebat gaat een aantal jongeren onder leiding van een onafhankelijk debatleider aan de hand van een aantal stellingen met elkaar in discussie. Naast de 'debaters', jongeren die actief een steentje aan het debat bij willen dragen en overtuigende argumenten voor bepaalde stellingen aan kunnen dragen kunnen er ook 'toeschouwers' zijn, die door middel van het uitbrengen van hun stem aan willen geven of zij het met een bepaalde stelling eens of oneens zijn. Het is mogelijk om twee teams te vormen waarbij één team voor en één team tegen de stelling is. Er kan ook een wedstrijdelement worden ingebouwd, waarbij na drie ronden een jury de beste debater aanwijst. Bij de voorbereiding van het debat kunnen de jongeren zelf drie onderwerpen en een reserveonderwerp rondom het thema globalisering bepalen en vervolgens de stellingen maken. Tijdsduur: afhankelijk van de voorbereiding en het aantal stellingen 1 à 2 uur

Spelen

Er zijn diverse avondvullende spelen voor jongerengroepen of studentenverenigingen die discussie oproepen over aspecten die met globalisering te maken hebben. De spelen die hieronder worden genoemd zijn alle uitgeprobeerd of ontwikkeld door Oikos en zijn daar verkrijgbaar. Regelmatig verschijnen er nieuwe spelen of activiteiten voor jongeren.⁴

Rent

De projectgroep Kerk en Milieu heeft het spel Rent speciaal voor jongeren ontwikkeld. Het spel is onder andere geïnspireerd op het spel Kolonisten van Catan. De naam Rent is niet voor niets gekozen. De speler staat als het ware in de schoenen van een moderne rentmeester die met zijn keuzes een meer of minder duurzame samenleving kan realiseren. Kernvraag is wie de beste samenleving opbouwt. De aarde - gemaakt voor mens, plant en dier om samen op te leven - is niet ons bezit, maar van de Schepper. De opdracht voor de mens is: bewerk én bewaar de schepping. Maar hoe doe je dat? Voor welke keuzes kom je te staan als je er iets moois van wilt maken? Zorgt economische groei voor een betere samenleving? Heeft de keuze van de ene speler invloed op de andere? Rent is een bordspel voor 2 tot 4 personen, maar er kan ook goed in groepen mee worden gespeeld. Bijvoorbeeld tijdens een weekend.

Tijdsduur: minimaal 2½ uur. Leeftijd: vanaf ± 14 jaar.

Beat Poverty

Beat Poverty is een bordspel voor maximaal 8 personen met discussie- en kennisvragen over thema's die geënt zijn op de Millenniumdoelen. Het spel test en vergroot de kennis over hot items als corruptie, schulden, handel, technologie, gezondheidszorg en onderwijs. Daarnaast roept het vragen op. Hoe komt het dat de armoede niet wordt opgelost? Heeft schuldkwijtschelding zin? Wat heeft globalisering met dit alles te maken?

Tijdsduur: minimaal ½ uur. Niveau: MBO/HBO/WO.

De schuld van Kimbanda

De schuld van Kimbanda is een rollenspel over de dilemma's rondom schuldenkwijtschelding en de gevolgen van het neoliberale beleid van de schuldeisers. Het fictieve land Kimbanda heeft een enorme schuldenlast, die ontstaan is tijdens het bewind van een dictator. De nieuwe regering van de democratisch gekozen president weet niet hoe ze de schuld moet aflossen. Door die schulden is er niet genoeg geld voor onderwijs en gezondheidszorg. De bevolking lijdt onder de armoede. Door het naspelen van een internationale conferentie wordt geprobeerd een oplossing te vinden voor de schuldenproblematiek. Er zijn acht rollen, vier voor mensen die Kimbanda (regeringsleider en ministers) vertegenwoordigen en vier voor mensen die de schuldeisers (westerse banken, Wereldbank, IMF en de Nederlandse of Amerikaanse regering) vertegenwoordigen. Per rol kunnen één tot drie personen mee doen, dus maximaal 24 personen.

Tijdsduur: 2 uur. Niveau: HBO/WO.

SAP-simulatie

Hoe is het om in een ontwikkelingsland te leven? Je probeert je hoofd boven water te houden omdat je moet rondkomen van maar een paar euro per dag. Heb je genoeg geld voor eten en onderwijs voor je kinderen? Wat betekenen de neoliberale maatregelen (Structurele Aanpassingsprogramma's, SAP) van regering, IMF en Wereldbank voor jou en de rest van je gezin? Lukt het om je hoofd boven water te houden? Hoe creatief ben jij in het zoeken naar oplossingen en hoever kom je daarmee? Maak levensbeslissende keuzes voor je eigen 'gezinnetje'. Door de SAP-simulatie beleef je hoe het is om in een ontwikkelingsland te wonen. Deze simulatie is geschikt voor groepen van minimaal 15 personen.

Tijdsduur: 2 uur. Niveau: HBO/WO.

Creatieve werkvormen

Creatieve werkvormen zullen over het algemeen vrij veel tijd kosten. Niet alleen de uitvoering, maar ook de voorbereiding daarvan. Een werkplan met tijdpad is daarvoor een handig hulpmiddel. Onderstaande werkvormen kunnen als project worden opgezet voor catechese, jongerengroepen of studentenverenigingen, waarbij op verschillende momenten activiteiten worden ondernomen. Bijvoorbeeld een bezoek van de catechesegroep aan een grote stad of een agrarisch bedrijf, levert materiaal op voor een globaliseringkrant, een jongerendienst of een multimediapresentatie.

Krant maken

In een 'globaliseringkrant', kunnen jongeren met elkaar hun kijk en visie op globalisering verwoorden en verbeelden. Dit kan ook worden gekoppeld aan de werken van barmhartigheid of de Millenniumdoelen. Hoe de krant er uit gaat zien en wat er in komt te staan, bepalen de jongeren zelf. Bijvoorbeeld:

- artikelen met achtergrondinformatie (onder andere van internet), waar we globalisering zien in onze eigen omgeving en wereldwijd en hoe we in actie kunnen komen;
- artikelen hoe de jongere zelf globalisering ervaart en wat zijn of haar mening daarover is;
- artikel of column over geloof en globalisering;
- verslag van een bezoek aan bijvoorbeeld een zorginstelling of opvanghuis voor vluchtelingen of verslaafden;

- interviews met gemeenteleden en mensen die met globalisering te maken hebben zoals boeren, vluchtelingen, andersglobalisten;
- foto's, tekeningen, grafieken enz.;

De krant kan bijvoorbeeld in de vorm van een muurkrant in de kerkzaal worden opgehangen. Tijdens een (jongeren)dienst kan er aandacht aan worden besteed. Een andere mogelijkheid is om de krant te verkopen, waarbij de opbrengst voor een zelf te bepalen doel kan worden aangewend.

Multimedia

Voor bijvoorbeeld een (jongeren)dienst kan een multimediapresentatie rondom een thema worden gemaakt. Denk daarbij aan thema's als 'arm en rijk', 'omgaan met geld en rijkdom', 'uitsluiting', de Millenniumdoelen of 'globalisering, positief of negatief?' Zoek bij het thema (bijbel)teksten, videobeelden, muziek, foto's, cartoons, krantenkoppen enz. en verwerk die in de presentatie.

Loesje posters

De posters van Loesje bestaan uit korte pakkende teksten, die je aan het nadenken willen zetten. Bijvoorbeeld: 'Globalisering, is dat preken in het Engels?' Ontwerp met elkaar posters met teksten die te maken hebben met (voor- of nadelen van) globalisering. De posters kunnen in de kerk worden opgehangen. De teksten kunnen ook op t-shirts worden gedrukt.

Tijdsduur: ongeveer 2 uur

Muziek

Voor veel jongeren speelt muziek een belangrijke rol in hun leven. Diverse artiesten en popsterren zetten zich in voor het goede doel of laten dat doorklinken in hun teksten. Zo zet bijvoorbeeld Bono van U2 zich in voor schuldkwijtschelding en de Millenniumdoelen. Laat jongeren voorbeelden van teksten opzoeken en praat met elkaar daarover door. Wat is de aanklacht of situatie? Wat moet er gebeuren? Wat heeft dit met globalisering te maken? Hoe kunnen wij ons steentje bijdragen? De uitgekozen songs kunnen eventueel ook tijdens een jongerendienst, de jeugdkerk of in de multimediapresentatie worden gebruikt. Een andere optie is om de jongeren zelf een rap te laten maken.

Noten

- 1 Met jongeren wordt in deze gesprekshandleiding de leeftijdsgroep van ongeveer 15 tot 25 jaar bedoeld.
- 2 Bron: www.timetoturn.nl.
- 3 Bijvoorbeeld www.oikosxplore.nl, www.durfoverjegrens.nl en www.missieenjongeren.nl
- 4 Meer informatie daarover is te vinden op www.oikosxplore.nl.

Meer informatie

Literatuursuggesties

- Uitsluitend Participatie, dr. H.T. Wolters en drs. G. Witte-Rang, uitgave Oikos en Boekencentrum, 2005. Globalisering tegen de achtergrond van het oecumenische sociale denken. Verkrijgbaar bij Oikos, € 14,50.
- Economie van de Eerbied, dr. Roelf Haan, uitgave van Oikos, Solidaridad en Meinema, 2005. Kanttekeningen bij het bijbelse spreken over geld en goed. Verkrijgbaar bij Oikos, € 17,50.
- Verslag van de conferentie 'Globalisering, een agenda voor kerk en theologie', 31 maart 2005. Uitgave van Oikos, 2005. Verkrijgbaar bij Oikos, € 5,00.
- Nederlandse vertaling van het Agape document van de WCC ter voorbereiding op de Assemblee in Porto Alegre 2006. Verkrijgbaar bij Oikos, € 5,00 (verschijnt eind 2005).
- Neoliberaal Kapitalisme, Gerechtigheid en Duurzaamheid: de Accra-Declaratie van de World Alliance of Reformed Churches, Prof. Dr. J.B. Opschoor. Verkrijgbaar bij Oikos, € 5,00 (verschijnt eind 2005).
- Materiaal rond de Accra-verklaring en de Millenniumdoelen voor de zondag van de arbeid, bid- en dankdag 2006. Disk, Luijbenstraat 17, 's-Hertogenbosch, tel. 073-6128201.
- Open Poort, protestants tijdschrift rond geloof en samenleving. September 2002 – Globalisering, januari 2005
- Geef ons heden ons dagelijks brood, bidden met de armen, Jan Brock, Nederlandse Missieraad, 2003.
- Hoop van alle volken, zingen met partnerkerken; Kerkinactie, Utrecht, 2000.

Materialen

Audiovisueel materiaal

- 'Een Dollar per Dag', een documentaireserie over de armoedeproblematiek in de wereld. Meer informatie: EMF films, Weesp, tel. 0294 457 295, www.emffilms.com
- 'Kanarie in de kolenmijn' gaat over de gevolgen van een verdere economische integratie en klimaatverandering voor de eilanden in de Grote Oceaan. De videoband is voor € 10,00 te leen bij Oikos.

Spelen

Onderstaande spelen zijn verkrijgbaar bij Oikos.

- Rent, bordspel voor 2 tot 4 personen of groepen. Kernvraag is wie de beste samenleving opbouwt. Tijdsduur: minimaal 2½ uur. Leeftijd: vanaf ± 14 jaar.
- De schuld van Kimbanda, rollenspel voor 8 tot 24 personen over de dilemma's rondom schuldenkwijschelding. Tijdsduur: 2 uur. Leeftijd: vanaf ± 18 jaar. Niveau: HBO/WO
- Beat Poverty, bordspel voor 2 tot 8 personen met (discussie)vragen over o.a. wereldhandel, schulden en armoede. Tijdsduur: ½ tot 1 uur. Leeftijd: vanaf ± 15 jaar. Niveau: MBO/HBO/WO.

Websites

Kerkelijke bezinning globalisering

Op de website van Oikos zijn verslagen van conferenties en diverse (Engelstalige) documenten te vinden met betrekking tot de kerkelijke discussie over globalisering. Daarnaast is de website een platform voor ideeën om met dit thema binnen de gemeente en parochie aan de slag te gaan. Meer (Engelstalige) informatie over de kerkelijke discussies rondom globalisering binnen de Wereldraad van Kerken (WCC), de Wereld Alliantie voor Gereformeerde Kerken (WARC), de Lutherse Wereld Federatie (LWF), de Council for World Mission (CWM) en het Vaticaan is te vinden op de volgende websites:

- www.stichtinggoikos.nl
- wcc-coe.org/wcc/what/jpc/economy.html en wcc-coe.org/wcc/what/jpc/globalization.html
- www.lutheranworld.org
- www.warc.ch/pc/index.html
- www.cwmission.org.uk
- www.tempora.nu en www.rkkerk.net

Achtergronden globalisering

- www.globalisering.com, <http://globalisering.startkabel.nl>, www.globalinfo.nl en www.indymedia.nl/nl/globalise/globalise.shtml
Sites met links en achtergrondinformatie over en acties tegen (neoliberale) globalisering.
- www.forumsocialmundial.org.br, www.fse-esf.org, www.sociaalforum.nl
Sites van het Wereld Sociaal Forum, Europees Sociaal Forum en Nederlands Sociaal Forum.

Jongeren

- www.oikosxplore.nl
Jongerensite van Oikos, waarop informatie over simulatiespelen, workshops e.d. voor jongeren te vinden is.
- www.timetoturn.nl
Time to Turn is een beweging van jongeren die, vanuit het geloof, in hun levensstijl rekening willen houden met de armen en het milieu en die zich willen uitspreken voor een rechtvaardige en duurzame wereld.
- www.durfoverjegrens.nl
Informatie over diverse uitwisselingsmogelijkheden voor jongeren. Initiatief van ICCO, Kerkinactie en het Jeugdwerk van de Protestantse Kerk in Nederland.
- www.missieenjongeren.nl
Meeleef/ meewerkervaringen voor jongeren bij o.a. missionaire ordes en congregaties en organisaties in het Zuiden. Ontmoeting en inspiratie om zich in te zetten voor een betere en meer humane wereld staan centraal.
- www.cwmyouth.org
Jongerensite van de Council for World Mission. Onder de link 'Global Youth Convention' is informatie te vinden over de conventie in 2004 met als thema globalisering

Overige websites

- www.disk-arbeidspastoraat.nl
Dienst in de Industriële Samenleving vanwege de Kerken coördineert en ondersteunt het arbeidspastoraat in de rooms-katholieke en protestantse kerken. DISK ontwikkelt onder andere materiaal rondom thema's als geloof en economie, arbeid, zorg en inkomen.
- www.skinkerken.nl
Samen Kerk in Nederland, vereniging van migrantenkerken en gemeenschappen.
- www.migrantenweek.nl
Initiatief van kerkelijke, werknemers- en migrantenorganisaties gericht op het bevorderen van contact en begrip tussen mensen uit verschillende culturen en verschillende godsdienstige en levensbeschouwelijke overtuigingen.
- www.missieraad.nl
De Nederlandse Missieraad (NMR) coördineert activiteiten in de Nederlandse rooms-katholieke kerk op het gebied van missie, ontwikkelingswerk en dialoog. Op de site zijn gebeden en voorbeelden van vieringen te vinden.
- www.passievoorvrede.nl
Pagina van Pax Christi met gebeden en liturgiesuggesties. Zoek bij: Ons werk in Nederland, Spiritualiteit.
- www.worldprayer.org
Gebeden uit verschillende religieuze tradities (o.a. christendom, islam, hindoeïsme, jodendom)
- www.idee-en-kerk.nl
Diverse ideeën om in de gemeente of parochie aan de slag te gaan. Hoewel niet direct gericht op het thema globalisering, levert het mogelijk wel ideeën op.

Over Oikos

Oikos

Anders denken, anders doen

Oikos is een oecumenische organisatie die opkomt voor mensen in het Zuiden door bij te dragen aan veranderingen in Nederland. Een ontwikkelingsorganisatie in het Noorden dus.

Oikos wil mensen in Nederland kennis laten maken met het leven van mensen in ontwikkelingslanden en met dat van migranten in Nederland. In haar projecten laat Oikos steeds zien welke invloed ons leven heeft op dat van hen aan de 'andere kant' van de wereld en omgekeerd. Door kerken en individuen mogelijkheden te bieden om hun handelen te veranderen, hoopt Oikos de verhoudingen tussen Noord en Zuid te verbeteren.

Oikos gaat verder dan kennisoverdracht. Het gaat erom mensen deelgenoot te maken van een gezamenlijke wereld. Anders denken, anders doen - dat is Oikos.

Het werk van Oikos wordt financieel mogelijk gemaakt door zeven kerkgenootschappen die in het bestuur van Oikos vertegenwoordigd zijn, door de Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame ontwikkeling (NCDO) en door subsidies van tal van andere kerkelijke en maatschappelijke organisaties. Daaronder is ook de Stichting Vrienden van Oikos die al vanaf de oprichting Oikos financieel steunt (giro 2324411 t.n.v. Stichting Vrienden van Oikos, Utrecht).

Oikos heeft een staf van ongeveer 20 mensen, en kan in het werk een beroep doen op een groep enthousiaste vrijwilligers. Oikos biedt onderdak aan het secretariaat van de schuldcampagne Jubilee Nederland en van het Nederlands Millenniumdoelen Platform en huisvest de Werkgroep Kerk en Milieu van de Raad van Kerken.

Oikos heeft medewerkers voor onderzoek en voor educatie. Zij voeren in opdracht van derden (vooral kerken en kerkelijke organisaties) projecten uit. Hun werk valt meestal onder de volgende thema's:

- internationale (financiële) verhoudingen, zoals de schuldenproblematiek en globalisering
- milieu en ontwikkeling, zoals klimaatverandering en energiebesparing
- globalisering en identiteit, zoals migratie en de relatie tussen religie en ontwikkeling.

Oikos publiceert over deze en andere onderwerpen rapporten en brochures, produceert voorlichtings- en gespreksmateriaal, verzorgt inleidingen en organiseert bijeenkomsten.

Oikos ontplooit ook een reeks activiteiten speciaal gericht op jongeren onder de naam oikosXplore.

Oikos Nieuws is een kwartaalblad dat bericht over het werk van Oikos. Vrienden van Oikos ontvangen het blad gratis, en overige abonnees worden één maal per jaar gevraagd een vrijwillige bijdrage te geven.

Voor meer informatie:

Oikos

Postbus 19170

3501 DD Utrecht

tel. 030-2361500

www.stichtingoikos.nl

oikos@stichtingoikos.nl

Stichting Oikos

Postbus 19170

3501 DD Utrecht

T (030) 236 15 00

F (030) 236 49 03

oikos@stichtingoikos.nl

